

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів**

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«Митна справа»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

07 «Управління та адміністрування»

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: _____ денна (очна) _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «**Митний контроль в Україні: стан, перспективи розвитку
та міжнародний досвід**»

(назва теми)

здобувача _____ **ЛЕСНОГО ДЕНИСА ТАРАСОВИЧА** _____

Науковий керівник: _ к.е.н., доцент БАБЕНКО А.С. _____

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. Буряченко А.Є. _____

Київ 2025

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ	6
1.1 Поняття та принципи митного контролю.....	6
1.2 Система управління митними ризиками як складова митного контролю .	12
1.3. Нормативно-правове регулювання митного контролю в Україні	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Ефективність митного контролю в контексті забезпечення надходження митних платежів до державного бюджету	27
2.2 Дієвість митного контролю в сфері протидії митним ризикам і правопорушенням	34
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	44
3.1 Досвід іноземних країн у сфері митного контролю та управління ризиками	44
3.2. Проблеми та пріоритети розвитку митного контролю	51
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Митний контроль відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки держави, регулюванні зовнішньої торгівлі та наповненні державного бюджету. В умовах євроінтеграції України та зростаючих обсягів міжнародної торгівлі особливо важливим є вдосконалення митних процедур, гармонізація митного законодавства з європейськими стандартами та запровадження інноваційних технологій контролю. Дослідження міжнародного досвіду дозволяє визначити оптимальні шляхи реформування митної системи України, підвищити її ефективність та прозорість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У багатьох сучасних дослідженнях висвітлюються сучасні підходи до оцінки ефективності митного контролю, аналізуються можливості подальшого розвитку автоматизованих митних систем, а також визначається потенційний вплив реформ на зовнішньоекономічну діяльність. Зокрема, значний внесок у дослідження митного контролю та митних ризиків здійснили: Дрозд І. К., Шевчук В. О., Федотов. О.П., Пісной П., Бугель Ю.В., Чекаловська Г.З., Кривіцький В. Б. та інші. Досліджували зарубіжний досвід та напрями удосконалення митного контролю: Щербатюк Н. В., Бондаренко Є., Угрин В., Андрійко О. Ф., Корнева Т. В., Степаненко В. С. Бороденко Т., Захожай К. та інші.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи - оцінити сучасний стан митного контролю в Україні, визначити основні проблеми та перспективи його розвитку, а також проаналізувати міжнародний досвід для розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності митної системи.

Враховуючи вказану мету дослідження, сформульовано *наступні завдання*:

- здійснити ідентифікацію теоретичних засад митного контролю: поняття та принципи;

- дослідити систему управління митними ризиками як важливу складову митного контролю;
- розглянути основні нормативно-правові акти, що здійснюють правове регулювання митного контролю;
- проаналізувати ефективність митного контролю щодо забезпечення надходжень до бюджету;
- визначити дієвість митного контролю у сфері протидії митним правопорушенням;
- дослідити міжнародний досвід організації митного контролю та управління ризиками;
- визначити ключові проблеми митного контролю в Україні та сформулювати рекомендації щодо його вдосконалення.

Об'єкт дослідження: митний контроль України у контексті її розвитку та адаптації до міжнародних стандартів.

Предметом дослідження є механізми здійснення митного контролю, їх ефективність, проблеми та перспективи розвитку з урахуванням міжнародного досвіду.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс методів, що дозволяють всебічно оцінити митний контроль в Україні. Основними методами є: аналіз літературних джерел та нормативно-правової бази – для вивчення теоретичних засад митного контролю. Системний підхід – для дослідження митного контролю як елемента загальної системи державного регулювання економіки. Порівняльний аналіз – для оцінки міжнародного досвіду організації митного контролю та можливостей його застосування в Україні. Статистичний метод – для аналізу ефективності митного контролю на основі статистичних даних щодо надходжень до бюджету та митних правопорушень. Метод SWOT-аналізу – для визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз у сфері митного контролю.

Теоретична, методологічна і практична значимість здобутих результатів. Теоретична значимість дослідження полягає у розширенні наукових уявлень про механізми митного контролю та його місце в системі

державного регулювання економіки. Методологічна значимість полягає у застосуванні сучасних підходів до аналізу митної системи та управління митними ризиками. Практична значимість полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення митного контролю в Україні, що можуть бути використані в діяльності митних органів та у процесі реформування митного законодавства.

Інформаційна основа дослідження є нормативно-правові акти України у сфері митної справи, офіційні статистичні дані, аналітичні матеріали митних органів, наукові праці, а також міжнародні документи та звіти, що висвітлюють сучасні тенденції в організації митного контролю.

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи 61 сторінка. Список використаних джерел налічує 55 найменування. До складу роботи входить: 13 рисунків та 3 таблиці, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

1.1 Поняття та принципи митного контролю

Для визначення сутності митного контролю варто спочатку розглянути основне поняття «контроль», що походить від французького слова, яке означає «зіставлення». З логічної точки зору, контроль передбачає перевірку стану об'єкта з метою виявлення можливих відхилень від визначених або нормативних параметрів. Також цей термін можна розглядати як оцінку рівня виконання поставлених перед об'єктом завдань. У сфері управління контроль виконує функцію попередження небажаних явищ або змін у показниках. Він дозволяє своєчасно приймати коригувальні заходи, а в окремих випадках – застосовувати санкції, отримувати компенсацію за завдану шкоду державі або вживати заходів щодо запобігання порушенням у майбутньому [1, с.8].

Зі схожих позицій контроль аналізують І. Дрозд і В. Шевчук, які розглядають його як порівняння фактичних величин із нормативними значеннями. Фокусуючи увагу на фінансовому контролі, вони визначають його як невід'ємний елемент управління суспільними фінансовими ресурсами, що забезпечує прозорість і підзвітність управлінських процесів [2].

Особливістю контролю у сфері державних фінансів є те, що нормативною базою для його здійснення є положення фінансового законодавства. Основна мета контролю – виявлення випадків порушення фінансових норм і визначення рівня завданої шкоди державним інтересам. Однак таке визначення є надто вузьким, оскільки воно охоплює лише постконтроль, тобто перевірку після здійснення фінансових операцій. Контроль повинен виконувати й превентивну функцію, запобігаючи неефективному управлінню фінансовими ресурсами та мінімізуючи ризики завдання шкоди державним інтересам. Як ключовий елемент управління, він дозволяє

оперативно реагувати на можливі відхилення у фінансових відносинах та скорочувати потенційні втрати.

Митний контроль часто вважають складовою фінансового контролю, однак це не повністю відображає його сутність. Дійсно, частина митного контролю стосується перевірки дотримання суб'єктами господарювання митного та податкового законодавства у частині правильності нарахування митних платежів. Однак, окрім цього, митний контроль охоплює заходи щодо дотримання митних процедур і правил перетину кордону транспортними засобами, матеріальними цінностями тощо, спрямовані на запобігання правопорушенням та захист державних інтересів. Відтак, митний контроль має міждисциплінарний характер, поєднуючи фінансові та нефінансові аспекти.

На думку М. Романова, контроль слід розглядати як елемент комплексної системи регулювання економічних відносин. Відповідно до Лімської декларації керівних принципів фінансового контролю, він не є самоціллю, а слугує орієнтиром для подальших управлінських рішень. Контроль спрямований на виявлення відхилень від встановлених стандартів та порушень законодавчих вимог щодо раціонального використання матеріальних ресурсів. Це дає змогу не лише виправляти ситуацію шляхом коригування управлінських дій, а й, за необхідності, застосовувати заходи відповідальності або запроваджувати механізми компенсації завданої шкоди [3,с.27].

Таким чином, митний контроль є важливим інструментом державного регулювання, що охоплює як фінансовий, так і організаційний вимір. Він відіграє важливу роль у забезпеченні законності митних процедур, збереженні економічних інтересів держави та запобіганні порушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Значущість митного контролю в правовій системі є незаперечною. Відповідно до Кіотської конвенції, митний контроль трактується як комплекс заходів, що здійснюються митними органами з метою дотримання митного законодавства [4]. У свою чергу, Митний кодекс Європейського Союзу оперує поняттям "контроль митної влади", що охоплює спеціалізовані дії для забезпечення виконання митних та інших регуляторних норм щодо товарів. Це включає інспекцію вантажів, перевірку документації,

облік бухгалтерських записів, огляд транспортних засобів та особистих речей, а також подання офіційних запитів [5]. Таке визначення детально розкриває інструментарій митного контролю, відображаючи його практичну реалізацію.

Порівняно з європейським трактуванням, Митний кодекс України визначає митний контроль як сукупність заходів, спрямованих на дотримання норм національного митного законодавства, а також міжнародних угод, що регулюють митну справу. Контролю підлягають товари та транспортні засоби комерційного призначення, що перетинають митний кордон України [6]. Це визначення має чітку правову спрямованість, але не повністю відображає суспільне значення митного контролю.

Наукові підходи пропонують ширше бачення митного контролю. Так, В. Мартинюк розглядає його як комплекс заходів, що передбачає застосування тарифних і нетарифних інструментів, принципів, форм і методів регулювання для забезпечення своєчасної сплати митних платежів та відповідальності за порушення законодавства [7, с. 145]. І. Бережнюк вказує, що митний контроль виконує функцію реалізації митної справи, визначаючи його як сукупність заходів, спрямованих на дотримання митного законодавства усіма учасниками митних відносин [8]. Водночас, ці трактування зосереджуються переважно на інструментарії та фінансовому аспекті, не враховуючи контроль за дотриманням податкового законодавства та кінцеву мету цієї діяльності.

Найбільш комплексне визначення міститься у навчальному посібнику "Митне право" під редакцією О. Юлдашева, де митний контроль розглядається як система законодавчо визначених заходів, що реалізуються митними органами для забезпечення дотримання як митного, так і податкового законодавства, охорони державної та суспільної безпеки, економічних інтересів країни, а також виявлення та запобігання незаконним діям фізичних та юридичних осіб під час перетину митного кордону [9, с. 136].

Основним вектором ефективного митного контролю, який є невід'ємною складовою фіскальної політики держави, на думку Г. Стирнік та Я. Базилюк, виступає «виведення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) з тіньового сектору та її офіційне врегулювання в Україні. Це спрямовано на підвищення

привабливості чесного та прозорого ведення ЗЕД завдяки мінімізації часових, бюрократичних, фінансових і технологічних витрат підприємств під час проходження митних процедур, одночасно посилюючи відповідальність та санкції за протиправні дії й зловживання» [10].

Процедури митного контролю можуть включати перевірку вантажів, відбір зразків, контроль достовірності й повноти інформації, що міститься у митній декларації або повідомленні, а також перевірку документів на їхню автентичність, коректність і чинність. Додатково можливе здійснення аудиту бухгалтерської звітності суб'єктів господарювання, огляд транспортних засобів, багажу та інших вантажів, що перевозяться, а також проведення службових перевірок та інших контрольних заходів.

Операції митного контролю виконуються у спеціально визначених місцях та у час, встановлений митними органами [11]. Якщо декларант звертається з відповідним проханням, митна служба може погодити проведення перевірки в альтернативному місці та у зручній для нього час, проте всі витрати, пов'язані з такою зміною, покладаються на заявника.

Відповідно до «Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур» [4], митна політика та заходи контролю повинні базуватися на чітких принципах (рис. 1.1), дотримання яких забезпечує ефективність роботи митних органів і сприяє підвищенню якості контролюючих функцій.

Федотов О. запропонував групування основних принципів митного контролю за такими категоріями: верховенство права; дотримання норм митного законодавства; захист економічних та політичних інтересів країни; баланс між інтересами держави, юридичних та фізичних осіб, що відповідає принципу справедливості; недопущення подвійного оподаткування; уніфікованість митних режимів; єдність у регулюванні митних відносин і стабільність митного законодавства; дотримання прав юридичних та фізичних осіб митними органами, а також відповідальність посадових осіб за протиправні дії; відкритість у здійсненні митного контролю [13,с.14].

Рисунок 1.1 - Принципи митної політики та митного контролю у відповідності з Кіотською конвенцією

Джерело: побудовано автором за [12]

Водночас В. Мушенюк і В. Тімашов пропонують власний перелік ключових принципів, який включає законність, демократичність, комплексне митне регулювання, ефективність митно-правових механізмів контролю, застосування міжнародного досвіду та правових норм, відповідальність митних органів перед державою і підконтрольними структурами, субординацію у службових відносинах, системність, професіоналізм, об'єктивність, доказовість, неупередженість, відкритість і прозорість, координацію з іншими контролюючими та правоохоронними органами, сприяння суб'єктам митного контролю, а також управління ризиками [14,с.103].

На думку О. Соколенко, варто розглядати митний контроль через призму загальних та спеціальних принципів. До загальних належать такі принципи, як законність, системність, регулярність, ефективність, прозорість тощо. До спеціальних принципів можна віднести вибірковість, мінімізацію митних процедур, безперервність, запобігання корупційним ризикам, високий рівень професійної підготовки та етичної поведінки посадових осіб митних органів під час здійснення контролю [15, с.814].

Варто окремо виділити найбільш пріоритетні принципи, серед яких ключову роль відіграє принцип законності митного контролю. Дотримання законодавчих норм є основоположною умовою ефективного функціонування митних органів у контексті забезпечення економічної безпеки держави. Виконання цього принципу поширюється як на митні органи та їхні структурні підрозділи, так і на всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, включно з юридичними та фізичними особами, які здійснюють переміщення товарів через кордон. Дотримання принципів митного контролю є важливим інструментом зниження митних ризиків у різних сферах та сприяє підвищенню ефективності митного регулювання.

Система митного контролю є комплексом заходів, невід'ємним елементом якої виступає управління ризиками. Загалом, складові елементи митного контролю показано на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 – Складові митного контролю

Джерело: систематизовано автором за [16, с.160]

Використання ризик-орієнтованого підходу в митній практиці сприяє впровадженню ефективної моделі контролю, що ґрунтується на успішному досвіді митних адміністрацій інших країн. У межах цієї системи діє підсистема

контролю за переміщенням товарів через митний кордон громадянами. Митний контроль здійснюється відповідними органами з метою перевірки законності переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. У процесі проведення митних процедур не лише контролюються товари, що беруть участь у зовнішньоекономічних операціях, але й мінімізується ризик митного шахрайства та контрабандних дій.

Узагальнюючи наукові підходи до тлумачення митного контролю, його можна визначити як комплекс дій, які здійснюються спеціально уповноваженими державними органами з метою реалізації митної політики, використовуючи відповідні засоби контролю, для запобігання порушенням митного та податкового законодавства, а також захисту економічних інтересів держави. Це визначення включає ключові характеристики митного контролю, зокрема його реалізацію державними органами, застосування спеціалізованих механізмів контролю та спрямованість на забезпечення економічної безпеки країни.

1.2 Система управління митними ризиками як складова митного контролю

Управління митним ризиком як складова митного контролю має велике значення для розробки відповідних методів систематичної ідентифікації ризику та впровадження всіх заходів, необхідних для сприяння законній торгівлі, обмеження впливу ризику, реалізації стратегій відповідно до відповідного законодавства, аналізу та оцінки ризиків, визначення дій та моніторингу результатів для сприяння, покращення та спрощення процедур контролю.

Згідно з положеннями Кіотської конвенції, управління ризиками виступає ключовим принципом сучасних підходів до митного контролю. Такий підхід дає змогу раціонально розподіляти ресурси митних органів, зберігаючи високу ефективність контролю, а також мінімізувати зайві бюрократичні процедури для більшості учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Управління ризиками в митній сфері регулюється як міжнародними угодами, так і національними нормативними актами. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур, яка була ратифікована в Україні, у розділі, що стосується митного контролю, зазначає, що «всі товари, включаючи транспортні засоби, які перетинають митний кордон країни, підлягають митному контролю незалежно від того, чи обкладаються вони митними зборами та податками» [4]. Основною метою митного контролю є запобігання порушенням митного законодавства. Звідси виникає поняття митного ризику, яке визначається в Митному кодексі як «ймовірність неналежного виконання вимог законодавства України в галузі митної справи» [6].

Щоб мінімізувати виникнення ризиків, митниця може використовувати управління ризиками як техніку для більш ефективного встановлення пріоритетів і ефективнішого розподілу ресурсів, необхідних для підтримки належного балансу між контролем і сприянням законній торгівлі. В Україні перше офіційне визначення поняття «управління митними ризиками» з'явилося у 2012 році. Відповідно, управління ризиками розглядається як діяльність фіскальних органів, що включає аналіз, виявлення та оцінку ризиків, розробку і впровадження заходів для їх мінімізації, а також контроль ефективності цих дій [6]. Щодо трактування терміна «управління ризиками» у науковій літературі, то наразі не існує єдиної точки зору чи уніфікованого підходу до його визначення (Рисунок 1.3).

Управління ризиками передбачає організоване виявлення ризиків, зокрема через вибірккові перевірки, а також реалізацію всіх необхідних дій для мінімізації впливу ризику ЄС [22].

Таким чином, управління ризиками можна визначити як техніку систематичної ідентифікації та впровадження всіх заходів, необхідних для обмеження ймовірності виникнення ризиків [23].

Міжнародні та національні стратегії можуть бути ефективно реалізовані шляхом збору даних та інформації, аналізу та оцінки ризиків, призначення дій та моніторингу результатів.

Рисунок 1.3 - Трактуювання поняття «управління ризиками» в митні справі

Джерело: систематизовано автором за [17, с.348; 18, с.91; 19,с.33; 20,с.30; 21, с.111]

Ефективна система управління може скоротити час і витрати на управління ланцюгом поставок як для трейдерів, так і для їхніх клієнтів, збільшити доставку продуктів і послуг і підвищити ефективність. Багато неочікуваних і непередбачуваних збоїв додають ризики в ланцюзі поставок, і таким чином ризик став новою нормою в операціях ланцюга поставок. Зважаючи на те, що вздовж ланцюга постачання є багато суб'єктів, стає зрозуміло, що у світовій торгівлі митні адміністрації мають значний вплив на ефективність та результативність ланцюга постачання.

Митниця є одним із основних постулатів концепції сприяння торгівлі. Це спрощення, гармонізація, стандартизація та модернізація торгових процедур.

Система управління ризиками як складова митного контролю має такі основні завдання: попередження, прогнозування та виявлення випадків порушення митного законодавства України; підвищення ефективності використання наявних ресурсів шляхом їх концентрації на групах об'єктів з

підвищеним рівнем ризику, які потребують застосування спеціальних або комплексних форм митного контролю; реалізація заходів у межах компетенції, спрямованих на захист національної безпеки, охорону життя та здоров'я людей, тварин і рослин, збереження довкілля та захист прав споживачів; прискорення процесу митного оформлення товарів, що перетинають митний кордон України.

Процес управління ризиками охоплює визначення контексту, ідентифікацію загроз, їх аналіз та оцінку, розробку заходів для мінімізації ризиків, а також постійний контроль і перевірку ефективності відповідно до встановлених вимог (Рис.1.4).

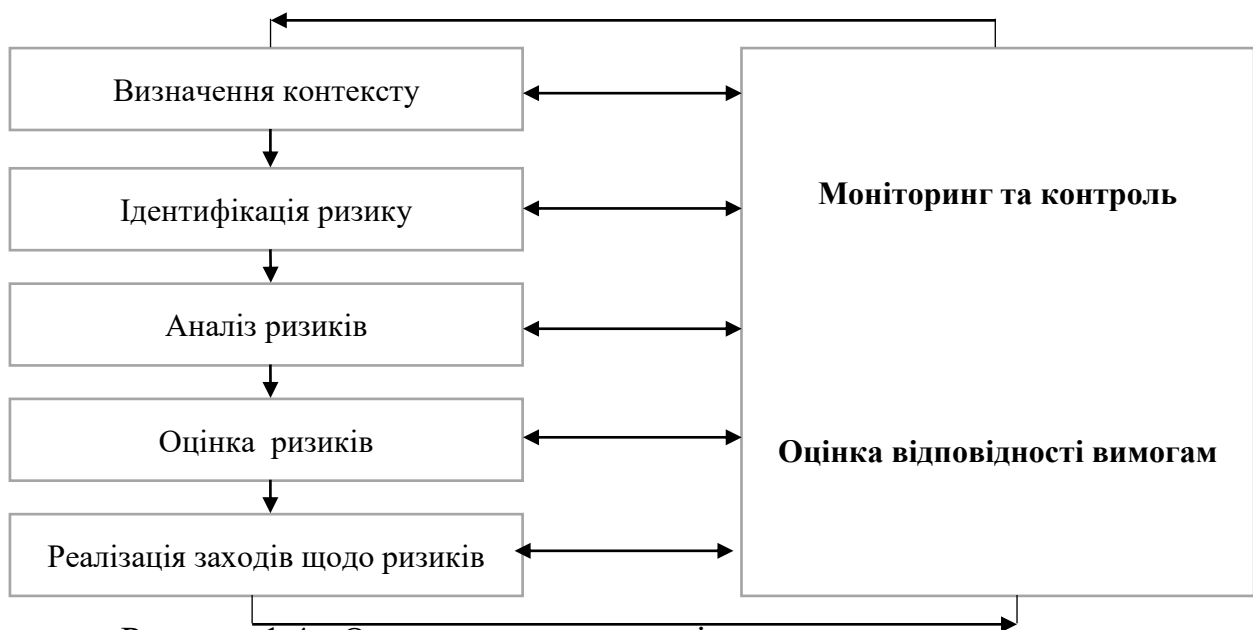

Рисунок 1.4 - Огляд процесу управління ризиками

Джерело: систематизовано автором за [24]

Етап визначення контексту передбачає встановлення стратегічного та організаційного контексту, в межах якого здійснюватиметься управління ризиками. Визначаються сфери ризиків, встановлюються критерії для їх оцінювання, а також формується структура аналізу.

У митних органах управління ризиками може здійснюватися на стратегічному, операційному або тактичному рівні (рис.1.5.)Важливо розуміти, що процес управління ризиками може застосовуватися одночасно на всіх рівнях.

Стратегічне управління ризиками. Митні органи, аналізуючи комплексні дані, можуть визначити основні зони ризиків, відсіюючи другорядні, та

втручатися лише у випадках, коли це виправдано досвідом і практикою. До зон ризиків у митній сфері можна віднести: соціальні питання (запобігання незаконному обігу наркотиків, порнографії тощо); обмеження щодо імпорту та експорту (наприклад, відповідно до Конвенції CITES); заходи захисту здоров'я та довкілля; виконання комерційної політики (захист прав інтелектуальної власності, митних пільг тощо); регулювання квот, податків та митних зборів.

Рисунок 1.5 – Рівні управління ризиками у митних органах

Джерело: систематизовано автором за [23]

Операційне управління ризиками передбачає визначення рівня контролю, необхідного для ефективного вирішення питань, пов'язаних з ризиками. Наприклад, встановлення обсягу аудиторської перевірки імпортерів або оптимальне використання наявних ресурсів. Цей підхід дозволяє митним органам відмовитися від перевірки кожного вантажу на користь вибіркового контролю. Тактичне управління ризиками здійснюється безпосередньо митними співробітниками під час роботи, коли необхідно оперативно реагувати на певні ситуації. Використовуючи процедури, аналітичні дані та досвід, вони визначають, які вантажі чи особи потребують посиленого контролю.

На етапі ідентифікації ризиків необхідно визначити, які ризики існують, чому та як вони можуть виникати. Важливо детально описати існуючі

контрольні процеси, зокрема: ключові суб'єкти (учасники, клієнти, зацікавлені сторони); сильні та слабкі сторони системи; де, коли і як може виникнути ризик, хто за це відповідальний; можливі загрози та їхні наслідки; причини, які сприяють порушенням. Після ідентифікації ризиків необхідно оцінити їхню ймовірність та потенційні наслідки. Аналіз включає: ймовірність виникнення події; можливий рівень її впливу та наслідки. На основі цих факторів визначається рівень ризику. Якщо ризики оцінені як незначні, вони можуть бути визнані прийнятними і не потребувати додаткових заходів. Оцінені ризики необхідно порівняти з попередньо встановленими критеріями та класифікувати за рівнем важливості. Найпоширеніша система оцінювання поділяє ризики на: високий рівень; середній рівень; низький рівень. Постійний моніторинг дозволяє коригувати рівень ризиків у разі їх зміни. Для низькопріоритетних ризиків достатньо здійснювати моніторинг. Для інших необхідно розробити та впровадити план управління, враховуючи наявні ресурси (людські, фінансові, технічні).

Регулярний моніторинг та перевірка ефективності системи управління ризиками є необхідними для її адаптації до змін. Це включає: тестування раніше визначених ризиків; перевірку відповідності вимогам; гнучкість системи для врахування нових загроз.

Оцінка ефективності має здійснюватися на всіх етапах управління ризиками. Важливим індикатором успіху є якість профілів ризиків. Митні органи можуть залучати зовнішній аудит для оцінки своєї діяльності та виявлення недоліків у контрольних механізмах.

Оскільки ризики постійно змінюються, митні органи повинні актуалізувати дані, аналізуючи міжнародні бази та спеціалізовані звіти, такі як Бюлетень ВМО з правоохоронної діяльності. Періодичний перегляд профілів ризиків допомагає видаляти застарілі дані, а випадкові перевірки – знижувати можливість ухилення від контролю. Необхідно вести реєстр ризиків, що містить обґрунтування їхнього визначення, зроблені припущення та результати оцінювання. Це дозволяє зберігати важливу інформацію та забезпечує простежуваність прийнятих рішень.

Останнім часом все більшої популярності набуває Автоматизована система аналізу та управління ризиками (АСАУР), створена для вдосконалення процесу митного контролю. Основу її функціоналу складають електронні профілі ризиків. Використання модуля, що обробляє митні декларації, дозволяє здійснювати автоматизований аналіз і оцінку ризиків у ході митного контролю та оформлення вантажів. Однією з ключових особливостей АСАУР є врахування попередніх дій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у процесі оцінки ризиків. Система накопичує дані про позитивний і негативний досвід співпраці, що дає змогу автоматично коригувати рівень ризику на основі результатів попередніх перевірок.

Ця система розроблена для підвищення ефективності митного контролю шляхом автоматизованого аналізу ризиків під час перетину державного кордону. Виявлення та оцінка ризиків здійснюються на основі аналізу відповідних профілів ризику у процесі митного контролю. Функціональні можливості використання АСУР для оцінки митних ризиків схематично зображені на рисунку 1.6.

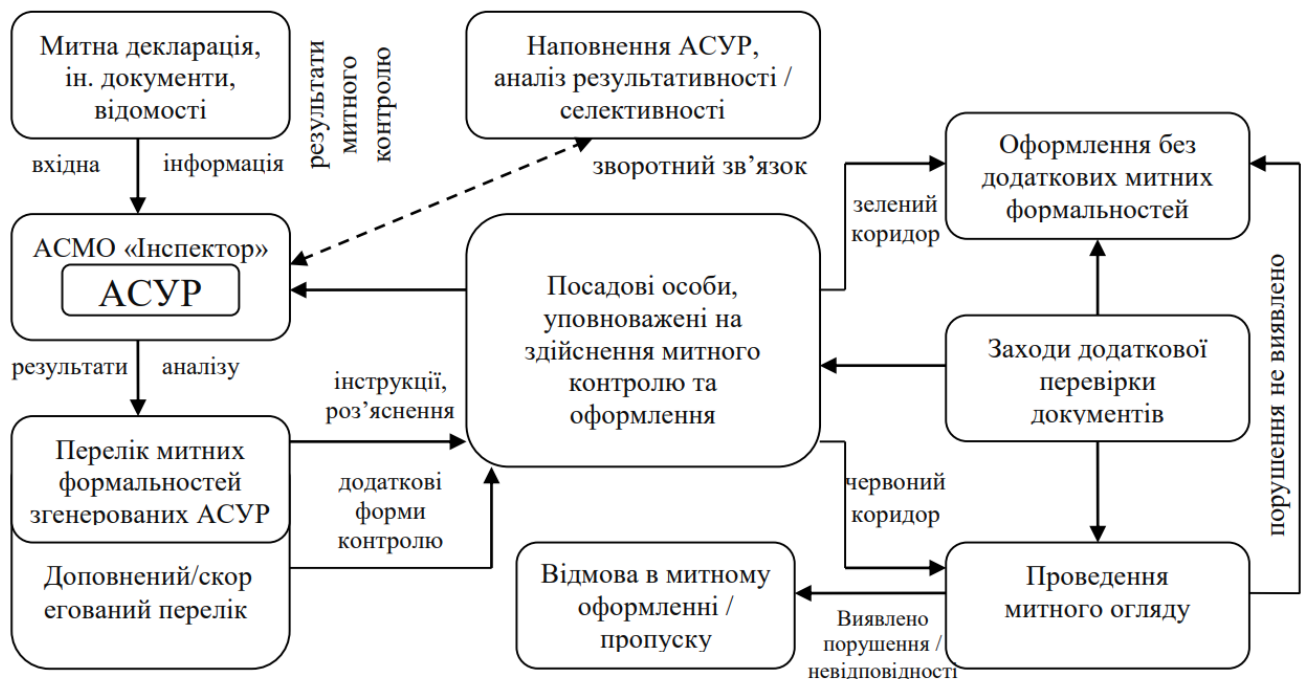

Рисунок 1.6 - Структурно-логічна використання АСУР під час митного контролю та митного оформлення

Джерело: запозичено з [25, с.56]

Процес аналізу митних ризиків у системі АСУР реалізується через оцінку ризиків за кожним профілем, а також шляхом визначення переліку заходів контролю стосовно митних декларацій. На першому етапі встановлюється рівень ризику, який визначається як числовий показник у встановлених межах. Він відображає імовірність порушення митних норм у конкретній ситуації та визначає необхідність відповідних заходів реагування. Рівень ризику варіюється залежно від особливостей кожного профілю ризику. Зокрема, він визначається на основі сукупності спрацюваних індикаторів та їх значень. При цьому, в деяких випадках застосовується нечітка логіка, що дозволяє враховувати варіативність даних. Наприклад, при перевірці вагових характеристик товару ризик може оцінюватися на основі відхилення задекларованої ваги від порогового значення індикатора ризику.

Однією з ключових особливостей АСУР є врахування попередньої діяльності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Митні органи формують базу даних, що містить як позитивну, так і негативну історію підприємств. Цей підхід дозволяє системі автоматично коригувати оцінку ризику з урахуванням результатів попередніх перевірок. Спрацювання системи в даному контексті означає випадок, коли на основі оцінки митних декларацій формуються рекомендації щодо застосування конкретних форм митного контролю. Таким чином, структура оцінки ризику охоплює рівень ризику, визначений за результатами аналізу декларацій, а також позитивні й негативні історії учасників ЗЕД.

Після того як проведено аналіз усіх профілів ризику та визначено необхідні заходи контролю, відбувається фінальний етап – формування загального переліку контрольних заходів щодо митних декларацій. До кожної форми контролю додаються відповідні коментарі, які допомагають митним інспекторам правильно орієнтуватися у виборі необхідних дій. Загальна ефективність системи управління ризиками безпосередньо залежить від актуальності та повноти профілів ризику, на основі яких вона працює.

Стосовно профілів ризику, митні служби постійно оновлюють АСУР, додаючи нові профілі на основі проведених перевірок та процедур митного

оформлення вантажів. Серед актуальних профілів ризику можна виділити такі: достовірність декларованих даних, митна вартість продукції, товарна класифікація, державний контроль і нагляд, митні платежі та податкові пільги, заборонені речовини (наркотики, психотропи, прекурсори), країна походження товарів, ліцензування та квотування, а також дотримання норм інтелектуальної власності. У процесі підготовки України до інтеграції з Європейським Союзом Державна митна служба здійснює активну розробку та впровадження однієї з основних інформаційних систем – Автоматизованої системи управління ризиками (АСУР), що є складовою частиною стратегічного плану цифрової трансформації митної сфери.

Головним завданням цієї системи є автоматизація процесів управління ризиками відповідно до європейських стандартів. У межах розвитку АСУР передбачено створення інноваційного програмно-інформаційного комплексу – Менеджера профілів ризику, який сприятиме підвищенню ефективності адміністрування чинних та формуванню нових профілів ризику. Згідно із планом, реалізація цього компоненту очікується до 2026 року, що дозволить суттєво вдосконалити систему аналізу та управління ризиками. Загальна концепція реформування передбачає побудову єдиної цифрової екосистеми митного адміністрування, у межах якої система управління ризиками та система декларування функціонуватимуть інтегровано, що забезпечить підвищену прозорість, оперативність і відповідність стандартам ЄС.

Державна митна служба України впроваджує передові технологічні рішення з метою оптимізації митного контролю. Зокрема, у 2024 році до функціоналу нової Автоматизованої системи управління ризиками були інтегровані два ключові інноваційні компоненти: генеративний штучний інтелект (ШІ) OpenAI від корпорації Microsoft; внутрішньо розроблена система бізнес-аналізу (BI). Ця модернізація трансформувала систему BI із засобу для інтерактивного аналізу в джерело комплексних даних, що використовуються для автоматизованої обробки та сприяють підвищенню ефективності виявлення ризикових вантажів.

Механізм функціонування оновленої системи базується на автоматизованому щоденному кластерному аналізі митних оформлень за низкою визначених критеріїв та індикаторів ризику. Це дозволяє ідентифікувати групи характеристик, що сигналізують про можливі порушення, формуючи так звані «червоні кластери».

Водночас штучний інтелект здійснює точковий аналіз даних, проте його висновки окремо не завжди є достатньо достовірними для прийняття митних рішень. Раніше результати роботи ШІ використовувалися переважно як додаткові зауваження, що потребують уваги, проте не як підстава для застосування заходів контролю.

Інтеграція цих двох технологій дозволила ефективно поєднати їхні можливості:

- якщо система ШІ визначає відправлення як потенційно ризикове;
- Якщо відправлення одночасно потрапляє до «червоного кластера» за підсумками ВІ-аналізу, воно вважається високоризиковим із високим ступенем достовірності. Це дозволяє розробляти відповідні механізми митного контролю.

Перший ризик-орієнтований профіль, створений на базі комплексного підходу, вже розпочав тестову експлуатацію. У разі позитивних результатів передбачається його повноцінне впровадження. Цей методологічний підхід набуває особливої значущості в умовах очікуваних змін у законодавстві, що стосуються оподаткування міжнародних поштових і експрес-відправлень. Оскільки традиційні методи управління ризиками, які використовуються для митного декларування у сфері торгівлі, можуть виявитися малоефективними щодо контролю правильності оподаткування таких відправлень, поєднання можливостей штучного інтелекту та ВІ-аналітики забезпечить якісно новий рівень надійності митного контролю.

1.3. Нормативно-правове регулювання митного контролю в Україні

Митний контроль є важливим елементом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє забезпеченню економічної

безпеки країни, захисту національного виробника та наповненню державного бюджету. В Україні митний контроль здійснюється відповідно до законодавчих і підзаконних актів, що визначають порядок його проведення, права та обов'язки митних органів і суб'єктів господарювання.

Організація митного контролю в Україні спирається на актуальну законодавчу базу, що враховує міжнародні стандарти та вимоги європейських регламентів. На сьогоднішній день митний контроль регулюється низкою ключових нормативних актів:

1. Конституція України – визначає повноваження всіх гілок влади у сфері законодавчого регулювання, організації та забезпечення зовнішньоекономічної діяльності держави, включаючи митну справу [ст. 85].
2. Указ Президента України «Про Державну митну службу України» – визначає структуру митних органів, механізми контролю, боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, а також дисциплінарну відповідальність митників.
3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» – регулює питання, пов'язані з митними ставками, податками, митним контролем та організацією діяльності відповідних державних органів [ст.13];
4. Митний кодекс України – є основним нормативним актом, що встановлює принципи митної політики, регулює проведення митних процедур, управління митною справою та порядок митного контролю [6].
5. Податковий кодекс України – містить положення щодо контролю за сплатою митних зборів, акцизів та податків під час здійснення митного оформлення [26].

Окрім національного законодавства, митна діяльність України регулюється низкою міжнародних угод та конвенцій, зокрема:

- Кіотська конвенція щодо спрощення та гармонізації митних процедур [4];
- Базельська конвенція ООН про контроль за переміщенням небезпечних відходів;

- Вассенаарська домовленість щодо контролю за експортом звичайних озброєнь і товарів подвійного використання;
- Угода про асоціацію між Україною та ЄС, що включає положення про зону вільної торгівлі;
- Конвенція CITES щодо міжнародної торгівлі видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення;
- Конвенція 1950 року про створення Ради Митного Співробітництва;
- Конвенція про тимчасове ввезення та інші міжнародні угоди.

Подальший розвиток митної сфери визначається Угодою про асоціацію з ЄС та відповідністю Копенгагенським критеріям, які деталізують вимоги у політичному, економічному та інституційному аспектах інтеграції. Для України ці вимоги конкретизуються у Рекомендаціях Європейської комісії щодо членства в ЄС (2022 рік). На сьогодні досягнуто значного прогресу у реформуванні митної системи: Україна приєдналася до системи NCTS, впровадила електронне декларування та розпочала процедуру взаємного визнання авторизованих економічних операторів (АЕО) з ЄС.

Окрім того, контроль має бути частиною спільної системи управління ризиками, яка передбачає обмін інформацією між митними управліннями на національному, європейському та міжнародному рівнях. Митні органи здійснюють управління ризиками для класифікації товарів за рівнем ризику і визначення, чи потребують вони особливого контролю. Це включає збір і аналіз даних, оцінку ризиків, введення приписів, а також постійний моніторинг цього процесу. Інформація про ризики має обмінюватися між митними органами, якщо оцінка ризику показує високий рівень загрози. Крім того, для товарів, що переміщуються на територію ЄС, необхідно подавати загальну декларацію прибуття, яка повинна включати відомості для оцінки ризиків, пов'язаних з безпекою. Митниця першого прибуття проводить аналіз ризиків на основі цих даних і вживає відповідних заходів. Ще одним важливим документом для розвитку системи управління митними ризиками в Україні є План «Україна – ЄС» Європейської політики сусідства, схвалений Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 року. У пункті 2.3.1 «Рух товарів» визначено ряд завдань у

сфері митного законодавства, зокрема розробка і впровадження митного контролю, заснованого на аналізі ризиків, а також забезпечення необхідної організаційної підтримки для його реалізації [27].

Включення міжнародних стандартів до національної правової системи знайшло відображення у Митному кодексі України, ухваленому у 2012 році. Цей нормативний акт встановлює ключові засади використання системи управління ризиками, що визначає способи та масштаби митного контролю. Зокрема, відповідно до статті 320 Митного кодексу України, митні органи здійснюють вибір форм і обсягів контролю на основі аналізу результатів функціонування системи управління ризиками. Однією з перших законодавчих змін до Митного кодексу під час дії воєнного стану стало прийняття Закону України від 24 березня 2022 року № 2142-IX, який вносить корективи до Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів задля оптимізації законодавства на період воєнного стану. Цей закон передбачав коригування норм Митного кодексу, зокрема тимчасове припинення документальних перевірок митними органами. Зміни стосувалися контролю за дотриманням вимог митного законодавства, включаючи перевірку своєчасності, достовірності та повноти нарахування і сплати митних платежів при перетині товарів через державний кордон [28]. Припинення документальних перевірок сприяло пришвидшенню переміщення товарів, що особливо важливо для безперебійного постачання критичних ресурсів і міжнародної допомоги. Такі зміни позитивно відобразилися на функціонуванні ринків, сприяючи підтримці економічної активності та зміцненню обороноздатності країни. Окрім того, вони допомогли забезпечити населення товарами першої необхідності в умовах воєнного стану. Коригування процедур митного контролю було офіційно закріплено Постановою Кабінету Міністрів України № 953 від 5 вересня 2023 року. Цей нормативний акт вніс зміни до Постанови КМУ № 174 від 1 березня 2022 року, що регулює питання перетину митного кордону України гуманітарною допомогою в умовах воєнного стану, а також уточнив механізми її обліку та пропуску [29]. Цей нормативний акт встановив спрощену процедуру ввезення гуманітарної допомоги від

міжнародних партнерів. Стандартні правила митного оформлення, що діяли до початку широкомасштабної війни, тимчасово не застосовуються.

Постанова також визначає порядок декларування: перш ніж подати декларацію, отримувач гуманітарного вантажу зобов'язаний внести інформацію про перелік товарів до автоматизованої системи. Після цього їм автоматично присвоюється код гуманітарної допомоги, без якого подання декларації неможливе. Лише після цього відбувається процес декларування. Дотримання цього алгоритму є необхідною умовою для законного перетину гуманітарних вантажів через митний кордон України. Одним із нововведень у митному регулюванні, запровадженим у період воєнного стану, стали положення Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законодавчих актів щодо специфіки здійснення митного контролю та оформлення окремих видів товарів» від 20 березня 2024 року № 3613-ІХ. Цей документ фактично повернув митним органам їхні повноваження, які діяли до 24 лютого 2022 року [30]. Згідно із зазначеним Законом, митним органам повернуто право на здійснення документальних перевірок щодо дотримання вимог митного законодавства, які раніше були тимчасово призупинені відповідно до положень Закону № 2142-ІХ. Крім того, документальний контроль розширюється за рахунок відновлення планових виїзних, позапланових виїзних, невиїзних перевірок, а також проведення зустрічних звірок. Окремо зазначається, що митні органи можуть завершувати перевірки, розпочаті до 24 лютого 2022 року, а з 1 травня 2024 року контрольні заходи здійснюватимуться за умови наявності безпечних обставин для їх проведення.

На нашу думку, відновлення практики перевірок сприятиме підвищенню рівня контролю за дотриманням митного законодавства, що є важливим чинником у забезпеченні прозорості митних процедур і запобіганні правопорушенням. Також зміни спрямовані на підтримання рівноваги між державними інтересами та безпекою, адже законодавець наголошує на необхідності проведення перевірок із врахуванням актуальної ситуації у сфері безпеки. Це, своєю чергою, створює належні умови для роботи митних посадовців і гарантує захист життя та здоров'я всіх учасників митних

правовідносин. Законопроект № 10411 стосується внесення змін до Митного кодексу України з метою імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу. Цей законопроект був прийнятий Верховною Радою України у другому читанні та в цілому 22 серпня 2024 року. Законопроект запроваджує інститут митного представництва, подібний до того, який діє в країнах ЄС. Це передбачає можливість особи, уповноваженої іншою особою, виконувати необхідні дії та митні формальності. Запроваджуються зміни щодо авторизації для поміщення товарів у митні режими імпорту, тимчасового ввезення, переробки на митній території та переробки за межами митної території. Авторизації будуть надаватися на підставі заяв підприємств або митних декларацій. Удосконалюються положення щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України. Правовласники отримують право брати участь у провадженнях щодо порушення митних правил та спрощення процедур знищення товарів підозрюваних у порушенні прав інтелектуальної власності.

Законопроект передбачає публікацію знеособлених рішень щодо скарг на сайті Державної митної служби України та обмін інформацією щодо митної вартості товарів з іноземними митними органами в електронній формі.

Запроваджуються спрощення в процедурі митного оформлення, зокрема для підприємств, які отримали статус АЕО. У межах процесу гармонізації митного законодавства України відповідно до норм Європейського Союзу був ухвалений Закон України №3926-IX, який вносить зміни до Митного кодексу України [31]. Зокрема, оновлено положення статті 247 та пунктів 9-11 розділу XXI, що стосуються справляння плати за здійснення митних процедур поза межами визначеного місця або встановленого робочого часу митних органів.

Крім того, ухвалений Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей проходження служби та атестації посадових осіб митних органів» [32] запроваджує нові стандарти кадрової політики в митній сфері. Нормативно-правове забезпечення системи управління митними ризиками в Україні є комплексним та багаторівневим, поєднуючи міжнародні стандарти та національні законодавчі акти. Постійне вдосконалення

цієї системи сприяє підвищенню ефективності митного контролю, забезпеченню національної безпеки та спрощенню процедур міжнародної торгівлі.

Подальший успіх митних реформ залежить від політичної волі, фінансового забезпечення та стратегічного курсу на євроінтеграцію. Важливим є врахування найкращих світових практик у митному регулюванні та їх адаптація до національних умов.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

2.1. Ефективність митного контролю в контексті забезпечення надходження митних платежів до державного бюджету

Аналіз ефективності митного контролю в аспекті забезпечення надходження митних платежів до державного бюджету є ключовим фактором економічної безпеки країни та сприяння розвитку міжнародної торгівлі. Система тарифного регулювання, яка охоплює процес адміністрування митних зборів, виконує кілька важливих завдань: наповнення бюджету, підтримка національних виробників, стимулювання експорту та контроль імпорту. Водночас рівень реалізації цих функцій на пряму залежить від якості та ефективності митного контролю. Раціонально організований митний контроль дає змогу забезпечити правильність нарахування й сплати митних зборів, а також запобігти недобросовісній конкуренції через виявлення випадків заниження митної вартості, некоректного декларування чи контрабанди. Крім того, він сприяє дотриманню міжнародних і національних торговельних стандартів, що є визначальним фактором інтеграції держави у світову економіку.

Однак необхідно зберігати баланс між контролюючими заходами та сприянням зовнішньоекономічній діяльності. Надмірне регулювання чи затримки під час митного оформлення можуть створити додаткові труднощі для експортерів і знизити конкурентоспроможність національного бізнесу на міжнародних ринках. Оцінка результативності митного контролю дозволяє вдосконалювати процедури, більш ефективно використовувати наявні ресурси, зменшувати ризики та підвищувати рівень довіри підприємців.

В умовах зростаючих обсягів міжнародної торгівлі та глобальної інтеграції держав оцінка митного контролю стає невід’ємною складовою його модернізації. Це сприяє відповідності національних митних механізмів міжнародним стандартам, підтримує економічне зростання та посилює фінансову стабільність країни. Оцінка фактичного виконання планових надходжень митних платежів до державного бюджету України у 2021–2023 роках виявила суттєві коливання. Вони спричинені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, що впливали на рівень економічної активності, митне регулювання та зовнішньоекономічну діяльність країни (рис. 2.1).

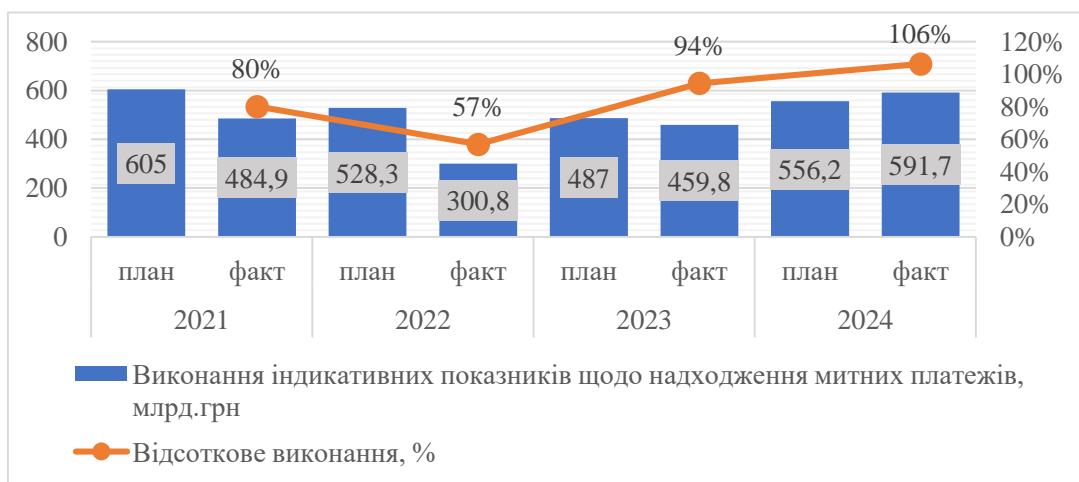

Рисунок 2.1 - Оцінка фактичного виконання планових надходжень митних платежів до державного бюджету України у 2021–2024 р.р.

Джерело: побудовано автором за [33]

У 2021 році планові надходження становили 605 млрд грн, проте фактичні склали лише 484,9 млрд грн, що відповідає 80% виконання. Основними причинами недовиконання було уповільнення економічного

зростання, скорочення імпорту та зміни у світових ланцюгах постачання, особливо під впливом пандемії COVID-19, яка продовжувала негативно позначатися на міжнародній торгівлі. Додатковими перешкодами стали труднощі в адмініструванні митних платежів, зокрема випадки контрабанди та заниження митної вартості.

Ситуація у 2022 році суттєво погіршилася через початок повномасштабної війни. Планові показники були встановлені на рівні 528,3 млрд грн, але фактичні надходження скоротилися до 300,8 млрд грн (57% виконання). Фактори, що спричинили це зниження, включають скорочення імпорту через порушення логістичних ланцюгів і загальне уповільнення економічної активності. Додатковими причинами стали надання державних пільг на ввезення життєво необхідних товарів, включаючи критичний імпорт і гуманітарну допомогу, а також тимчасове пом'якшення митної політики. Окрім цього, вплив мала втрата контролю над окремими митними пунктами в регіонах, охоплених бойовими діями.

У 2023 році ситуація покращилася: фактичні надходження зросли до 459,8 млрд грн, що становить 94% від плану (487 млрд грн). Це зростання можна пояснити поступовим відновленням економіки, стабілізацією імпорту та частковим скасуванням пільг. Порівняно з 2022 роком, надходження зросли на 159 млрд грн (+52,8%). Значний прогрес порівняно з попередніми періодами пояснюється: адаптацією підприємств до умов війни та поступовим відновленням імпортних потоків; поверненням контролю над частиною митних пунктів; підвищенням ефективності адміністрування митних платежів та боротьби з порушеннями; а також скороченням масштабів пільгового оподаткування, що раніше мало місце. У 2024 році ситуація покращилася ще більше: фактичні надходження перевищили планові показники (556,2 млрд грн) і досягли 591,7 млрд грн, що відповідає 106% виконання. Це стало можливим завдяки кільком ключовим факторам. По-перше, відбулося зростання імпорту критично важливих товарів, зокрема нафтопродуктів (з 90,3 млрд грн у 2023 році до 142,3 млрд грн у 2024 році), електроенергії (з 1,5 млрд грн до 7,2 млрд грн), легкових автомобілів (з 40,8 млрд грн до 44,2 млрд грн) та лікарських

засобів (з 4,2 млрд грн до 5,8 млрд грн). По-друге, вплинули й негативні фактори. У вересні 2024 року обсяги оподаткованого імпорту скоротилися на 11% порівняно з серпнем, що було зумовлено падінням імпорту природного газу (-58%), прокату плоского (-51%) та нафтопродуктів (-26%). Окрім того, значний обсяг пільг зі сплати митних платежів (18,7 млрд грн у вересні) також вплинув на надходження. По-третє, на динаміку митних платежів впливали зовнішні чинники, такі як блокування українсько-польського кордону протестувальниками та пошкодження логістичної інфраструктури через російські обстріли.

Дослідження механізмів контролю коректності визначення митної вартості товарів в Україні у 2021–2024 роках дозволяє оцінити їхню дієвість та вплив на наповнення державного бюджету. Контрольні заходи, впроваджені митними органами, сприяли виявленню випадків штучного заниження митної вартості, що призводило до необхідності її перегляду. Аналіз даних свідчить про значні коливання у динаміці зростання податкової бази. Так, у 2021 році її обсяг зріс на 30,4 млрд грн, що є результатом активного виявлення порушень. У 2022 році цей показник знизився до 23,4 млрд грн через вплив війни, яка спричинила спад імпорту, ускладнила митний контроль та змістила фокус на забезпечення критично важливих поставок. Проте у 2023 році база оподаткування зросла до рекордних 49,3 млрд грн, що свідчить про вдосконалення системи митного контролю, ефективне застосування методів управління ризиками та поступове відновлення митної діяльності навіть в умовах воєнного стану.

Перегляд митної вартості товарів забезпечив додаткові надходження до бюджету: у 2021 році вони становили 9,02 млрд грн, що підтверджує ефективність заходів боротьби із заниженням вартості товарів. У 2022 році через спад зовнішньоекономічної активності та тимчасові пільги на імпорт певних товарів показник скоротився до 6,3 млрд грн. Водночас у 2023 році надходження зросли до 9,3 млрд грн, що свідчить про поступове відновлення торговельних потоків, вдосконалення механізмів контролю та ефективне застосування сучасних підходів до управління ризиками. (Рис.2.2)

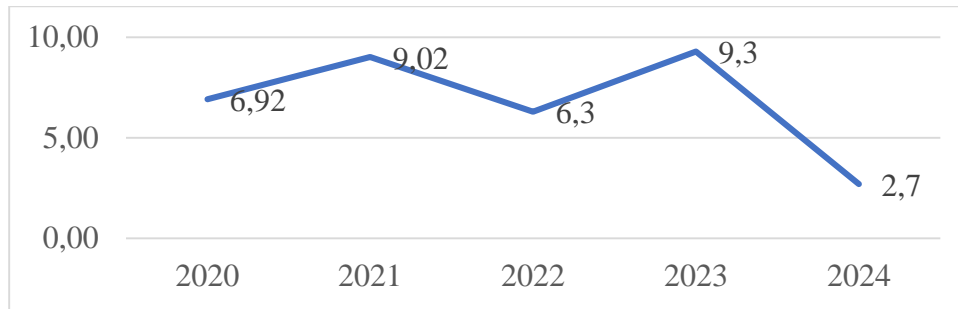

Рисунок 2.2 - Додаткові надходження від коригування митної вартості товарів 2020- 2024 роки, млрд.грн

Джерело: побудовано автором за [33]

Хоча у 2024 році загальні митні надходження до бюджету зросли на 28,7% порівняно з 2023 роком, досягнувши 591,7 млрд грн. Це зростання було забезпечене переважно збільшенням імпорту нафтопродуктів, електроенергії та легкових автомобілів.

Однак, додаткові надходження від коригування митної вартості товарів у 2024 році знизилися до 2,7 млрд грн. Це може бути пов'язано з кількома факторами як то зниження світових цін на ключові товари: зниження цін на нафту призвело до зменшення вартості нафтопродуктів на 12%, що зменшило базу оподаткування та відповідні надходження ПДВ на 7,8 млрд грн. Збільшення обсягів пільг зі сплати митних платежів: у 2024 році обсяг наданих пільг зріс на 34% (57,2 млрд грн) порівняно з 2023 роком, що також вплинуло на зменшення додаткових надходжень [34].

Аналіз даних Держмитслужби вказує на те, що основним джерелом додаткових надходжень за підсумками митного контролю є саме коригування митної вартості. Водночас за 2024 рік нараховані суми за такими коригуваннями становлять менш ніж 0,5% від загального обсягу митних платежів. Значна частина цих рішень оскаржується у судах, що ще більше зменшує фактичні надходження до бюджету.

Таким чином, більшість митних платежів в Україні сплачуються добровільно, а економічна ефективність заходів митного контролю не завжди виправдовує труднощі, які вони створюють для експортно-імпортних операцій.

Управління контролю за класифікацією товарів постійно здійснює моніторинг правильності віднесення товарів до відповідних категорій згідно з

УКТ ЗЕД. Це, своєю чергою, впливає на коректне застосування ставок ввізного та вивізного мита, акцизного збору й ПДВ, що дає можливість виявляти та запобігати порушенням митного законодавства як у процесі митного оформлення, так і після його завершення.

Діяльність митних органів у сфері класифікації товарів відіграє важливу роль у забезпеченні повноти надходжень до державного бюджету та впровадженні механізмів тарифного й нетарифного регулювання. Аналіз контрольних заходів у цій сфері в період 2021–2024 років свідчить про зменшення кількості класифікаційних рішень і, відповідно, скорочення додаткових надходжень до бюджету, отриманих завдяки цим заходам.

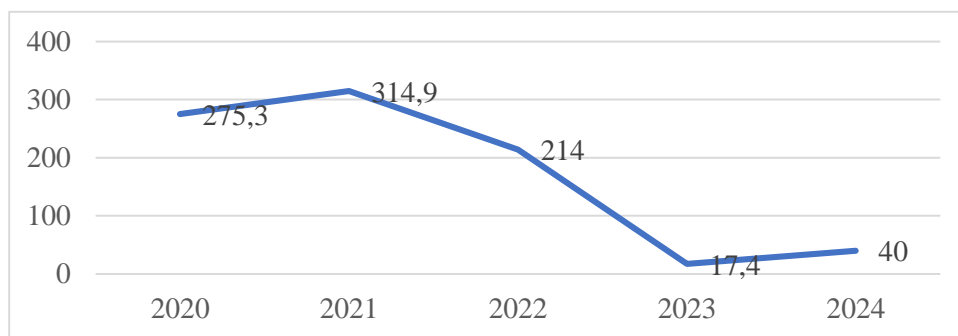

Рисунок 2.3 - Сума донарахувань митних платежів за рахунок класифікаційної роботи за 2020- 2024 роки, млн.грн.

Джерело: побудовано автором за [33]

Зокрема, у 2021 році було прийнято 2486 класифікаційних рішень, у 2022 році – 1616, а у 2023 році – 1816 штук, у 2024 – 1643 штуки. Таким чином, у 2023 році кількість рішень зросла на 12,4% порівняно з 2022 роком А у 2024 році знову зменшилась на 10% у порівнянні з 2023 роком.

Щодо фінансових надходжень, у 2021 році завдяки заходам контролю до бюджету надійшло 314,9 млн грн, у 2022 році – 214,0 млн грн, у 2023 році – 17,4 млн грн, а у 2024 році – 40 млн грн. У 2023 році сума додаткових надходжень скоротилася на 94,5% порівняно з 2021 роком.

У 2023 році митним органам було направлено понад 20 офіційних запитів щодо перевірки правильності класифікації товарів. Керівництво Держмитслужби також неодноразово надавало доручення щодо проведення додаткових перевірочних заходів стосовно окремих товарних груп.

У 2024 році митні органи прийняли на 173 класифікаційні рішення менше, ніж у 2023 році, проте сума донарахованих платежів за ними більш ніж подвоїлася. У січні 2025 року було ухвалено 113 класифікаційних рішень, що на 13 менше, ніж у січні 2024 року, але водночас сума донарахованих платежів зросла у 1,6 раза [35].

Ці дані свідчать про те, що переважна більшість митних платежів в Україні сплачується платниками добровільно. Водночас фінансовий результат від заходів митного контролю не завжди виправдовує ускладнення, які він може спричинити для процесів експорту та імпорту.

Протягом 2025 року митні органи продовжують здійснювати контроль за правильністю класифікації товарів, приділяючи особливу увагу групам товарів, які мають значний вплив на надходження до бюджету. З огляду на зміну зовнішньоекономічних умов та структурні зміни в імпорті, митна служба впроваджує нові підходи до контролю, зокрема використання аналітичних даних та автоматизованих систем оцінки ризиків.

Одна з ключових тенденцій – зростання ефективності перевірочних заходів. Незважаючи на загальне зменшення кількості класифікаційних рішень, фінансові надходження від донарахованих митних платежів у першому кварталі 2025 року продовжують зростати. Це свідчить про підвищення точності роботи митних органів, що дозволяє виявляти порушення та забезпечувати належний рівень митних платежів. Крім того, одним із важливих напрямів роботи є удосконалення законодавчої бази та нормативно-правових актів, що регулюють процес класифікації товарів. Планується запровадження більш прозорих механізмів митного контролю та оптимізація процесу митного оформлення з урахуванням міжнародних стандартів і найкращих практик. На рівні міжнародного співробітництва митна служба України активно взаємодіє з європейськими та світовими митними органами, обмінюючись досвідом та інформацією щодо методології класифікації товарів. Такі ініціативи сприяють гармонізації української системи митного регулювання з міжнародними нормами та підвищують ефективність контролю [36].

Паралельно з цим триває робота над розвитком цифрових технологій у сфері митного адміністрування. Впровадження автоматизованих алгоритмів дозволяє значно прискорити процес перевірки товарів та мінімізувати вплив людського фактора. Очікується, що до кінця 2025 року рівень автоматизації класифікаційних процесів суттєво зросте, що сприятиме більшій прозорості та точності митного контролю.

Таким чином, у 2025 році митна служба України продовжує розвивати ефективні підходи до класифікації товарів, впроваджуючи сучасні технології та методи аналітики, що забезпечує стабільність митних надходжень та сприяє спрощенню зовнішньоекономічної діяльності.

2.2 Дієвість митного контролю в сфері протидії митним ризикам і правопорушенням.

Оновлена у 2020 році автоматизована система управління ризиками (АСУР) була доповнена новим аналітичним інструментом, що враховує специфічні характеристики та історію діяльності суб'єктів господарювання для підвищення точності автоматизованого визначення форм і масштабів митного контролю.

Протягом 2023 року цей інструмент управління ризиками був застосований до понад 1,15 млн митних декларацій. Його використання сприяло зниженню рівня селективності профілів ризику, що, своєю чергою, призвело до скорочення обсягів митного контролю, визначених в рамках функціонування АСУР. Крім того, для приблизно 4,3 тис. суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності було запроваджено коригувальні коефіцієнти, які зменшують частку випадків, коли АСУР визначає необхідність проведення митного огляду або додаткової перевірки супровідних документів. У 2023 році зафіксовано помірне зростання кількості справ, пов'язаних із порушенням митних правил (ПМП), на 7,5%. Водночас загальна вартість предметів правопорушень зросла втричі, що значною мірою зумовлено показниками травня та липня 2023 року.

Діяльність Держмитслужби щодо виявлення порушень митних правил у 2022-2024 роках демонструє стійку тенденцію до зниження кількості зафіксованих порушень. Якщо у 2021 році їх було 28 128, то у 2022 році цей показник скоротився майже в 2,5 раза – до 11 098. У 2023 році спостерігалось незначне зростання до 11 935 (+7,5% до 2022 року), однак у 2024 році кількість порушень знову зменшилася – до 9 409 (-21,2% до 2023 року).

Водночас різко скоротилася кількість справ про порушення митних правил, розглянутих митницями. У 2021 році цей показник становив 12 582, але вже у 2022 році він знизився на 21,9% – до 9 825. У 2023 році відбулося ще більш суттєве падіння – до 3 493 (-64,5% до 2022 року), а у 2024 році їхня кількість скоротилася до 2 680 (-23,3% до 2023 року). Така динаміка може свідчити як про зменшення реального обсягу порушень, так і про зміни в підходах до розгляду справ або недостатні ресурси для їх опрацювання [33].

Кількість справ, переданих до суду, теж коливається. У 2021 році цей показник становив 9 046, у 2022 році знизився до 5 721 (-36,8%), але у 2023 році зріс до 6 912 (+20,8%). Проте у 2024 році кількість справ знову скоротилася до 5 306 (-23,2% до 2023 року). Що свідчить як про зменшення кількості порушень, які доходять до судового розгляду так і про ефективніше врегулювання порушень на рівні митних органів.

Загалом, аналізуючи динаміку, можна виділити кілька ключових тенденцій: стабільне зниження кількості зафіксованих порушень митних правил, значне скорочення розглянутих митницями справ та змінну динаміку передачі справ до суду. Що вказує на покращення контролю та превентивних заходів, а також про можливі організаційні або ресурсні обмеження в роботі митних органів. (Рисунок 2.4)

Рисунок 2.4 - Аналіз діяльності Держмитслужби щодо виявлення порушень митних правил у 2022-2024, од

Джерело: побудовано автором за [33]

У 2021 році загальна сума виявлених порушень становила 2,68 млрд грн, а у 2022 році цей показник зріс на 4,5% – до 2,8 млрд грн. У 2023 році спостерігалось ще більше зростання – до 3 млрд грн (+7,1% до 2022 року). Проте у 2024 році сума порушень різко збільшилася в 5,9 раза – до 18 млрд грн. На це вплинуло як зростання масштабів порушень, так і покращення ефективності їх виявлення.

Сума накладених штрафів митницями за ці роки не демонструє стійкої тенденції. У 2021 році вона становила 0,489 млрд грн, у 2022 році збільшилася на 57,4% – до 0,77 млрд грн, а у 2023 році ще зросла до 0,938 млрд грн (+21,8%). Проте у 2024 році відбулося зниження до 0,86 млрд грн (-8,3% до 2023 року), що може свідчити про труднощі у виконанні штрафних санкцій або зміни в підходах до накладання штрафів.

Сума переданих на розгляд суду порушень стабільно зростала. У 2021 році вона становила 2,8 млрд грн, у 2022 році – 3 млрд грн (+7,1%), у 2023 році зросла до 6,4 млрд грн (+113,3%), а у 2024 році цей показник різко підскочив до 18 млрд грн (+181,3% до 2023 року). Це вказує на значне зростання вартості порушень, які доходять до судового розгляду.

Отже, у 2024 році митними органами було виявлено 9409 випадків порушень митних правил (ПМП), сукупна вартість яких сягнула 18 мільярдів гривень. Найбільш поширеними порушеннями стали спроби незаконного переміщення товарів через кордон із приховуванням від митного контролю, що

передбачені статтею 483 Митного кодексу України. Їхня загальна вартість досягла 17,6 мільярда гривень, що більш ніж удвічі перевищує аналогічний показник 2023 року (7 мільярдів гривень). Попри значний обсяг виявлених порушень, фактичні надходження до державного бюджету залишаються низькими: у 2680 справах були накладені штрафи на загальну суму 86 мільйонів гривень, з яких сплачено лише 79 мільйонів. Із 5306 справ, переданих до суду (на майже 18 мільярдів гривень), вдалося стягнути лише 3,8 мільярда гривень. Щодо конфіскованого майна на 111,6 мільйона гривень, яке передали до органів виконавчої служби, до бюджету надійшло лише 15 мільйонів гривень від його реалізації.

Такий низький рівень фінансових надходжень від зафіксованих порушень пояснюється кількома чинниками. По-перше, до адміністративної відповідальності можуть бути притягнуті лише фізичні особи, тоді як юридичні особи, співробітники яких вчиняють правопорушення, залишаються поза санкціями. По-друге, розміри штрафів на практиці часто неможливо стягнути. Наприклад, за спробу перевезення товарів із приховуванням від митного контролю передбачено штраф у розмірі 100% їхньої вартості, який може сягати сотень тисяч гривень. Однак порушники не завжди мають достатньо майна чи доходів, щоб держава могла фактично стягнути ці кошти.

У грудні 2024 року Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроект №10257, який передбачає перегляд методики визначення розміру штрафних санкцій. Проте він не вирішує проблему накладання адміністративної відповідальності на юридичних осіб.

Станом на січень 2025 року митними органами було зафіксовано 741 випадок порушень митних правил на суму 260,6 мільйона гривень, з яких основна частина – 252 мільйони – припадає на незаконне переміщення товарів через кордон (ст. 483 МКУ). Попри значні виявлені суми, фактичні бюджетні надходження залишаються незначними: за січень накладено штрафи на 4,8 мільйона гривень, з яких сплачено лише 3,7 мільйона.

Прогнозуючи подальший розвиток ситуації, можна припустити, що без суттєвих законодавчих змін ефективність боротьби з порушеннями митних

правил залишатиметься низькою. Недостатня відповідальність юридичних осіб створює стимули для продовження тіньових схем, а невеликі фактичні бюджетні надходження від штрафів та конфіскації не сприяють зменшенню рівня правопорушень. У відповідь на ці виклики необхідно розробити дієві механізми контролю, вдосконалити процедури стягнення штрафів та підвищити відповідальність суб'єктів господарювання.

У лютому 2025 року очікується обговорення нових ініціатив щодо посилення відповідальності за порушення митних правил. Експерти пропонують змінити систему стягнень, запровадити дієвіші механізми контролю та підвищити ефективність взаємодії митних органів із судовою та виконавчою владою. Такі кроки можуть стати важливими для забезпечення прозорості митних процедур та збільшення надходжень до бюджету.

Однак найбільш контрастною є динаміка стягнень за рішеннями судів. У 2021 році їхня сума становила 1,2 млрд грн, у 2022 році вона зросла до 1,7 млрд грн (+41,7%), у 2023 році – до 1,8 млрд грн (+5,9%), а у 2024 році – до 2 млрд грн (+11,1%). Проте у 2024 році спостерігається різке падіння – до всього 0,1116 млрд грн (-94,4% до 2023 року). Причинами цього є проблеми з виконанням судових рішень, тривалість судових процесів. (Таблиця 2.1.)

Таблиця 2.1 - Аналіз діяльності Держмитслужби щодо виявлення порушень митних правил у 2022 -2024 млрд грн

Рік	2020	2021	2022	2023	2024
Виявлено порушень	2,68	2,8	3	8,9	18
Накладено штрафів митницями		0,489	0,77	0,938	0,86
Передано на розгляд суду		2,8	3	6,4	18
Накладено стягнень (конфіскація товарів та штрафи) за результатами розгляду справ судами	1,2	1,7	1,8	2	0,1116

Джерело: побудовано автором за [33]

Упродовж останніх місяців 2023 року спостерігалось скорочення кількості виявлених порушень митних правил (ПМП). Однак, всупереч загальній тенденції, відбулося суттєве зростання кількості порушених справ за статтею 470 Митного кодексу України, яка передбачає відповідальність за перевищення встановлених строків транзитного переміщення (доставки) товарів, зокрема транспортних засобів особистого та комерційного

призначення, а також документів до митного органу призначення. До того ж, порушення цієї статті включає передачу товарів або транспортних засобів без дозволу митних органів чи їх втрату. Як свідчать статистичні дані (Додаток А), кількість таких справ зросла з 193 у жовтні 2023 року до 247 у листопаді та 346 у грудні того ж року, що демонструє збільшення майже на 80% у грудні порівняно з жовтнем [37].

Імовірно, зазначене перевищення строків транзитних перевезень товарів, особливо в умовах експортних операцій, було зумовлене блокуванням кордону та впровадженням системи електронної черги для виїзду, що фактично унеможливило дотримання законодавчо встановлених термінів з незалежних від перевізників причин. Одним із можливих рішень цієї проблеми могло б стати тимчасове продовження строків транзитних перевезень на період дії воєнного стану, принаймні для експорту товарів, що транспортуються автомобільним транспортом. Аналізуючи загальну динаміку виявлених ПМП без урахування порушень, кваліфікованих за статтею 470, можна констатувати, що загальна кількість справ у листопаді та грудні 2023 року порівняно з жовтнем скоротилася ще більш значною мірою. Також простежується тенденція до зменшення кількості справ, що розглядаються безпосередньо митними органами, натомість зростає частка справ, переданих на розгляд до суду. Окрім того, зафіксовано збільшення обсягів стягнень до Державного бюджету.

Оцінка результатів митного огляду, здійсненого з ініціативи посадових осіб митних органів у період 2021-2023 років на основі функціонування АСУР в Україні, свідчить про позитивну динаміку його ефективності. Частка декларацій, щодо яких проводилися митні огляди за рішенням представників митниці (МОІМ), залишалася стабільною на рівні 1,0% у 2021-2022 роках, однак у 2023 році зросла до 1,2%. Це може вказувати на посилене використання митного огляду як засобу контролю. Підвищення результативності оглядів підтверджується і зростанням частки декларацій, що містили розбіжності, невідповідності або порушення (МОЕ): з 9% у 2021 році до 21% у 2022 році та 26% у 2023 році, тобто у 26% випадків випадків митний огляд був

результативним виявлені порушення або підтвержені ризики Це свідчить про покращення ефективності АСУР, що сприяє більш точній ідентифікації операцій із підвищеним рівнем ризику. Попри зменшення загальної кількості митних декларацій через воєнні виклики, митні органи успішно адаптували свої методи контролю для підтримки митної безпеки. Зростання ефективності митних оглядів підтверджується і даними про підвищення оцінок якості їхнього проведення в окремих регіонах (Додаток Б).

Якщо у 2021 році низка митниць (зокрема, Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Одеська) отримували оцінки на рівні "задовільно" або "незадовільно", то у 2023 році їхні показники покращилися до "добре" або "відмінно". Це вказує на вдосконалення системи управління ризиками та підвищення цільової спрямованості митного контролю. Водночас Чернігівська, Хмельницька, Тернопільська та Полтавська митниці протягом усього досліджуваного періоду стабільно демонстрували найвищий рівень ефективності. В цілому результати свідчать про успішне впровадження ризик-орієнтованого підходу, хоча деякі митниці ще потребують удосконалення процедур для досягнення стабільно високої ефективності.

Показником результативності митного контролю також є частка справ про порушення митних правил, за якими судові рішення ухвалювалися на користь держави. Висока частка таких рішень свідчить про якісну підготовку справ, належну доказову базу та компетентність митних органів у документуванні порушень. Чим вищий цей показник, тим ефективніше митні служби ідентифікують правопорушення, що мають судову перспективу. Крім того, це демонструє оптимальне використання ресурсів митної служби. Висока частка позитивних судових рішень також свідчить про ефективну адаптацію митних органів до судової практики та їхню результативну взаємодію з судовими інституціями. Успішне оскарження порушень у судах створює додатковий репутаційний ефект і потенційно сприяє зменшенню спроб уникнення митних правил у майбутньому. Частка митних декларацій, щодо яких за результатами виконання митницями Держмитслужби визначених АСУР

митних формальностей було фактично виявлено розбіжності (Ерасур) становила в середньому 6% що є гарним показником.

Більшість митниць демонстрували зростання частки судових рішень на користь держави у 2022-2023 роках, що підтверджує позитивну динаміку якості митного контролю (рис. 2.5). Таким чином, у 2023 році загальний (системний) рівень показника «Частка митних декларацій, щодо яких за результатами виконання митницями визначених АСУР митних формальностей було фактично виявлено розбіжності», становить 9% (2021 рік – 6%; 2022 рік – 7%).

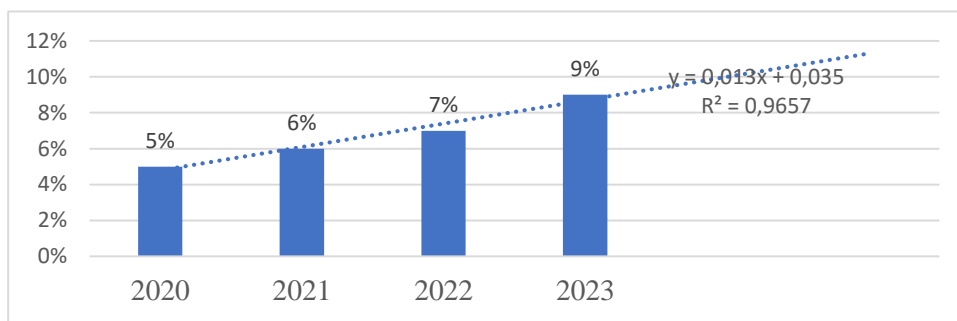

Рисунок 2.5 - Частка митних декларацій, щодо яких за результатами виконання митницями Держмитслужби визначених АСУР митних формальностей було фактично виявлено розбіжності, %

Джерело: побудовано автором за [37]

З графіка видно, що частка митних декларацій, щодо яких були виявлені розбіжності, має стійку тенденцію до зростання. Побудована лінія тренду має рівняння:

$$y = 0,013x + 0,035 \quad (2.1)$$

де x – рік (з урахуванням початкового значення для 2020 року).

Отже, прогноз на 2024 рік: Підставляємо $x = 2024$ у рівняння тренду:

$$y = 0,013(2024) + 0,035 \quad (2.2)$$

$$y = 0,013 \times 2024 + 0,035 = 10,287\% \quad (2.3)$$

Прогноз на 2025 рік:

$$y = 0,013(2025) + 0,035 \quad (2.4)$$

$$y = 0,013 \times 2025 + 0,035 = 10,3\% + 0,013 = 10,43\% \quad (2.5)$$

Частка митних декларацій, у яких зафіксовано реальні невідповідності, демонструє тенденцію до зростання. Це може свідчити як про посилення контролю з боку митних органів, так і про збільшення кількості порушень. Очікується, що у 2024 році цей показник досягне 10,3%, а у 2025 році – 10,4%.

Позитивні зміни, зафіксовані у 2023 році, свідчать про ефективність реформ та вдосконалення процедур митного контролю. Водночас суттєві відмінності у результатах роботи окремих митниць вказують на необхідність детального аналізу причин меншої ефективності регіональних підрозділів, зокрема Миколаївської та Енергетичної митниць (Додаток Б).

Одним із важливих напрямів удосконалення залишається підвищення прозорості митних процедур, що сприятиме зниженню рівня корупційних ризиків та забезпеченню рівноправного ставлення до всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Запровадження єдиних стандартів митного контролю по всій країні допоможе усунути регіональні дисбаланси та підвищити загальну ефективність митних органів. Подальший розвиток системи митного контролю має враховувати динаміку змін у зовнішньоекономічній діяльності, а також сучасні виклики глобалізованого світу.

У травні 2024 року Верховна Рада ухвалила рішення щодо скасування мораторію на проведення документальних митних перевірок, який діяв із березня 2022 року. Внаслідок цього протягом року митні органи здійснили 726 перевірок, за підсумками яких було донараховано 1,123 млрд грн. (Рисунок 2.6)

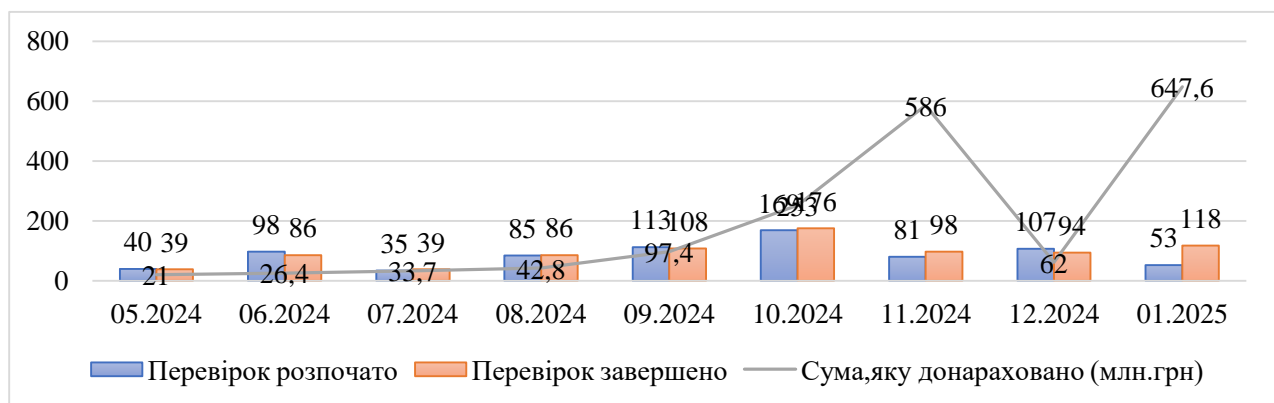

Рисунок 2.6. - Документальні перевірки (пост-аудит) з 05.2024 по 01.2025 рр., од., млн.грн

Джерело: побудовано автором за [33]

У 2021 році, ще до впровадження мораторію, було проведено 868 перевірок, за результатами яких донарахування склали 342 млн грн. Значне зростання цих показників у 2024 році можна пояснити тим, що значна частина перевірок стосувалася порушень, виявлених у 2022–2023 роках.

Попри значні донараховані суми, фактично до державного бюджету надійшло лише 28 млн грн, що становить лише 3% від загального обсягу. У 2024 році митні органи здійснили пост-митний контроль щодо 3 015 декларацій, завершивши перевірку 2 889 з них. У 2 136 випадках (74% від загальної кількості) було виявлено неточності в наданій інформації.

Основними порушеннями стали: • некоректне визначення митної вартості товарів – 56%; • помилки в класифікації продукції відповідно до УКТ ЗЕД – 18%; • недотримання вимог щодо нарахування та сплати митних платежів – 15%; • невідповідність заявленої країни походження – 8%; • інші порушення – 2%; • недотримання норм нетарифного регулювання – 1%.

Бізнес, випереджаючи перевірки, добровільно сплатив 62,8 млн грн. Станом на січень 2025 року загальний обсяг заборгованості з митних платежів сягнув 372 млн грн, а її стягненням займаються податкові органи. Це свідчить про те, що рівень добровільної сплати залишається низьким, а ефективність податкових органів у цьому питанні є незадовільною.

Лише у січні 2025 року митні органи завершили 118 документальних перевірок, за підсумками яких було донараховано 647,6 млн грн митних платежів. Однак до бюджету фактично надійшло лише 8,3 млн грн. Добровільні платежі бізнесу за цей період склали 27,8 млн грн. Це додатково підкреслює проблему низького рівня добровільної сплати митних донарахувань та недостатню ефективність податкових органів у стягненні заборгованостей.

Аналіз ефективності різних форм митного контролю в Україні за 2021–2023 роки свідчить про позитивні тенденції щодо митних оглядів та розгляду справ про порушення митних правил. Успішні результати ключових митниць вказують на вдосконалення процедур та покращення координації. Водночас значні регіональні відмінності та слабкі показники окремих митниць свідчать

про необхідність подальшої оптимізації процесів, підвищення рівня кваліфікації персоналу та впровадження кращих практик для забезпечення стабільного рівня контролю по всій країні.

Подальше вдосконалення митних процедур має базуватися на комплексному аналізі існуючих проблем і впровадженні ефективних рішень. Зокрема, слід розширювати застосування автоматизованих систем контролю, що дозволить точніше виявляти ризикові операції. Важливим аспектом є також зміцнення міжнародного співробітництва для обміну передовим досвідом та інтеграції з європейськими стандартами митного регулювання. Крім того, необхідно приділяти більше уваги навчанню та підвищенню кваліфікації митних працівників, що сприятиме ефективному використанню сучасних технологій у митному контролі.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

3.1 Досвід іноземних країн у сфері митного контролю та управління ризиками

У більшості розвинених країн накопичено значний досвід у проведенні митного контролю та проведення аудиту. Для того щоб всебічно та коректно оцінити міжнародний досвід здійснення контролю, необхідно розглянути особливості його реалізації в різних регіонах світу.

У Молдові контроль здійснюється протягом чотирьох років після випуску товарів і відомий як подальший контроль. У цьому процесі митні та інші контролюючі органи повторно перевіряють митну декларацію або здійснюють аудит, до складу якого входять щонайменше два представники. При необхідності митні органи можуть викликати на допит осіб, які мають відношення до перевірки, а також запитувати фінансову інформацію в банках щодо об'єкта контролю. Банки зобов'язані надавати відомості про рахунки та фінансові операції відповідним органам. У країні можливі планові, позапланові та перехресні перевірки. Позапланові здійснюються без попереднього повідомлення, якщо є підстави вважати, що особа порушила митне законодавство. Водночас за загальним правилом повідомлення має надходити не менш ніж за три дні до перевірки. Митні органи можуть перевіряти окремі операції або весь спектр митної діяльності підприємства. Щодо перевірки митних декларацій, цей контроль зазвичай проводиться без виїзду на місце протягом 60 днів. Це пов'язано з тим, що випуск товару здійснювався автоматично без детального фізичного та документального огляду. У Молдові такий механізм відомий як «синій коридор». Контроль здійснюється через митну інформаційну систему «ASYCUDA World», яка дозволяє повторно аналізувати декларації на основі критеріїв ризику, після чого їх можуть підтвердити або анулювати.

У країнах ЄС аудит здійснюється у кілька етапів: спочатку обирається один із методів перевірки, потім визначаються суб'єкти аудиту. Деякі учасники зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) проводять самостійні перевірки та повідомляють про можливі порушення митним органам. На основі цього відбувається категоризація суб'єктів ЗЕД. Уповноважені економічні оператори (УЕО) майже не підлягають аудиту, оскільки їх вважають надійними учасниками ЗЕД. В ЄС є вимога щорічно проводити аудит принаймні 5% усіх суб'єктів ЗЕД.

Угорщина характеризується тим, що 90% суб'єктів аудиту обираються за системою управління ризиками (СУР) та статистикою порушень, а решта – випадковим чином. Це свідчить про те, що переважно перевіряють тих, хто має

високий ризик порушення митного законодавства. Німеччина як член ЄС проводить митний аудит як в інтересах митних органів, так і в інтересах суб'єктів ЗЕД. У ході перевірок нерідко виявляються порушення, що можуть призводити до додаткових митних платежів або повернення надмірно сплачених сум. Аудиту підлягають всі учасники угод, включаючи тих, хто відповідає за сплату митних зборів та національних податків. Для проведення аудиту в Німеччині потрібно отримати офіційний наказ, у якому зазначаються обсяг та умови перевірки. Конкретний максимальний термін аудиту законодавством не визначений, а встановлюється залежно від обставин. За підсумками перевірки складається звіт. В Ірландії аудит учасників ЗЕД може проводитися протягом трьох років після випуску товарів. За три тижні до перевірки суб'єкт отримує письмове повідомлення із зазначенням імен аудиторів, дати, часу перевірки та періоду господарських операцій, що підлягають аналізу. Дату перевірки можна змінити за взаємною домовленістю у разі наявності поважних причин.

Аудит проводиться за місцем знаходження суб'єкта ЗЕД, і перед його початком аудитори можуть здійснити усне опитування щодо фінансової звітності та діяльності компанії. Під час перевірки аналізуються бухгалтерські документи на відповідність митним деклараціям. Якщо виявлені порушення, суб'єкту направляють письмове повідомлення із рекомендаціями щодо їх усунення. У разі виявлення митного боргу його необхідно сплатити протягом 10 днів із моменту отримання повідомлення.

У Канаді митний аудит відомий як пост-релізна верифікація і також здійснюється на основі СУР. Вона охоплює три аспекти: оцінку загального рівня ризику, визначення потенційних доходів та систему добровільного дотримання митного законодавства. Для цього функціонує система управління відповідністю (CSM), яка дозволяє митним органам отримувати інформацію про діяльність суб'єктів ЗЕД із національної комерційної бази даних, здійснювати аналіз і відбір інформації, створювати верифікаційні файли, готувати звіти для контролю якості та зберігати дані про експортно-імпорتنі операції.

Законодавство Канади зобов'язує суб'єктів ЗЕД зберігати документи для контролю протягом чотирьох років. Пост-релізна верифікація зосереджується переважно на митній класифікації товарів, визначенні країни походження та митної вартості. Крім того, перевіряються питання транспортування, страхування вантажів та надання митних пільг. Залежно від рівня ризику митні органи здійснюють перевірку за місцем розташування учасника зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) або за місцем діяльності логістично-транспортної організації (ДЛТО). Далі визначається програма перевірки, що охоплює пріоритетний напрям контролю та відповідну сферу аналізу.

Під час пост-релізної верифікації ДЛТО може обрати одну з двох програм перевірки для учасника ЗЕД: multi або single. У рамках multi-програми здійснюється аналіз правильності класифікації товару та визначення його митної вартості, що дає можливість оцінити рівень дотримання митного законодавства загалом. Цей формат перевірки застосовується також у разі підозри щодо кількох порушень одночасно. Натомість single-програма використовується для підтвердження наявності конкретного порушення. Вона передбачає перевірку лише за одним критерієм, таким як тарифна класифікація товару, його країна походження або митна вартість. Дана програма безпосередньо взаємодіє з Системою управління ризиками (СУР) для аналізу напрямків із підвищеними показниками ризику.

У Канаді митні органи віддають перевагу аудиторам окремих галузей, компаній або товарів із високим рівнем ризику, що підвищує ефективність контролю. За результатами пост-релізної верифікації митні органи формують звіт відповідно до затвердженого регламенту. У документі зазначається хід перевірки, отримані висновки, ідентифіковані зони ризику та способи порушення митного законодавства. Отримані дані вносяться до СУР для подальшого вдосконалення системи управління ризиками. Світовий досвід демонструє пряму кореляцію між зростанням частки технологічних комплексів пост-випускного контролю (ТК ПВТ) у структурі митного контролю та підвищенням ефективності зниження ризиків при автоматичному випуску товарів. Це підтверджують показники низки країн: Сингапур і Нова Зеландія –

90%, Південна Корея – 88%, Фінляндія та Японія – 100%. Цікаво зазначити, що в митному законодавстві Європейського Союзу закріплено механізм пост-релізного контролю (post-release control), який замінив раніше поширений термін «пост-митний контроль» (post-customs control). В українській правовій системі ця концепція потребує відповідного законодавчого узгодження та належного інституційного забезпечення. Світова практика підтверджує, що митні органи, здійснюючи контрольні заходи, виконують профілактичну функцію. Вони впроваджують заходи, спрямовані на запобігання, припинення та ліквідацію порушень з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або їхніх посадових осіб. Окрім цього, одним із ключових аспектів митного контролю є аналіз причин і умов, що сприяють прийняттю незаконних управлінських рішень і дій.

Сучасні умови потребують швидкої та якісної обробки зростаючих обсягів експортно-імпортних вантажопотоків, а також надання широкого спектра митних та супутніх послуг відповідно до міжнародних стандартів [38, с.390]. Це безпосередньо залежить від технологій і методів митного контролю, серед яких можна виокремити:

- перевірку документів та відомостей, що подаються до митних органів України при переміщенні товарів і транспортних засобів через кордон;
- митний огляд, що охоплює товари, транспортні засоби, особисті речі та багаж, а також передбачає можливість особистого огляду громадян;
- облік вантажів та транспортних засобів, що проходять митний кордон;
- опитування громадян і представників підприємств-учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- інспекцію територій та приміщень митних складів, зон тимчасового зберігання, магазинів безмитної торгівлі та інших об'єктів, де зберігаються товари й транспортні засоби, що підлягають контролю;
- проведення документальних перевірок щодо дотримання митного законодавства, зокрема в аспекті правильності та повноти розрахунків, декларування і сплати митних платежів;

- надсилання запитів до вітчизняних та іноземних державних органів для перевірки автентичності наданих митним органам документів;
- пост-митний контроль [39, с.109].

На нашу думку, найбільш ефективним підходом до митного контролю є комплексне використання попереднього, поточного та подальшого контролю. Таке поєднання дозволяє досягти високого рівня ефективності митних процедур. Відповідно, у практичній діяльності митних органів варто застосовувати всі доступні форми контролю в єдиній системі, орієнтуючись на передовий міжнародний досвід і рекомендації спеціалізованих митних організацій.

Митний пост-аудит виступає важливою формою митного контролю, який здійснюється після завершення митного оформлення, коли товари вже перебувають у сфері обігу. Цей метод базується на аналітичних процедурах, включаючи аудит та аналіз ризиків, з метою перевірки відповідності задекларованих відомостей реальним умовам обігу товарів. Після завершення митного оформлення митні органи здійснюють аналіз систем обліку та звітності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Основними завданнями митного пост-аудиту є: запобігання фінансовим втратам державного бюджету шляхом виявлення можливих порушень митного законодавства; оптимізація адміністрування митних платежів для підвищення ефективності податкового збору; захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, яка може виникати внаслідок недотримання митних вимог.

Практичне впровадження митного пост-аудиту дозволяє скоротити час та спростити митне оформлення, оскільки більшість перевірок виконується вже після проходження основних митних процедур. Цей підхід широко застосовується в розвинених країнах, включаючи ЄС, де на його частку припадає понад 30% усіх митних платежів. Митний кодекс Європейського Союзу разом із національними нормативно-правовими актами країн-членів регулює процедуру пост-аудиту, яка дає змогу здійснювати контроль за виконанням митних зобов'язань у гнучкий та ефективний спосіб, усуваючи потребу в перевірках безпосередньо в пунктах пропуску.

Всесвітня митна організація активно розвиває та впроваджує сучасні інформаційні технології для митних структур у глобальному масштабі. Зокрема, це охоплює інноваційні програми, що сприяють обробці інформації, оцінці ризиків та зміцненню міжнародної співпраці. Одним із ключових проєктів WCO є Національна мережа митного забезпечення, яка надає митним службам інструменти для збору, збереження, аналізу та обміну інформацією про незаконну торгівлю, контрабанду та інші порушення на національному, регіональному й міжнародному рівнях. Це сприяє ефективному виявленню незаконних схем, зокрема контрабанди наркотичних речовин, тютюнових виробів, фальсифікованих товарів і підроблених лікарських засобів.

Ще одним важливим механізмом WCO є система таргетування вантажів (CTS), що дозволяє державам-учасникам здійснювати оцінку ризиків, формувати профілі та виявляти потенційно підозрілі вантажі на основі попередніх електронних декларацій. Ця система вже успішно функціонує в таких країнах, як Багами, Грузія, Ямайка, Мальдіви, Панама, Шрі-Ланка, а також планується її запровадження в Україні, Чилі, Кенії та на Філіппінах. Для покращення інформаційного обміну та підвищення ефективності правозастосування WCO створила Інформаційно-розвідувальний центр (I2C), який виконує функцію координаційного вузла для оперативної взаємодії між митними органами. Центр випускає інформаційні бюлетені та керує платформою IRIS, яка агрегує новини й аналітичні дані з митної діяльності. На сьогодні понад 8000 користувачів по всьому світу активно користуються платформою IRIS, що робить її важливим інструментом для митних і правоохоронних структур.

Митні служби широко застосовують технології неінтрузивної інспекції (НІІ) для підвищення швидкості та ефективності перевірок. До таких технологій належать високочастотні системи сканування, які дають змогу оглядати різні види транспорту (вантажні автомобілі, залізничні вагони, морські контейнери) та багаж за допомогою рентгенівського або гамма-випромінювання. Це значно скорочує час митного оформлення, знижує адміністративні витрати для бізнесу та забезпечує більшу прозорість процесів.

Одним із ключових напрямів боротьби з митними порушеннями є виявлення незадекларованих фінансових операцій, які можуть містити неправдиві відомості або штучно занижену вартість товарів. Для цього митні служби впроваджують методи перевірки корпоративних структур, удосконалюють стандартизацію даних та розширюють можливості аналітичного моніторингу ризиків. У межах цифровізації активно застосовуються новітні технології для ідентифікації осіб. Це включає сканери відбитків пальців, системи голосової біометрії, а також технології розпізнавання облич для покращення верифікації пасажирів у пунктах митного контролю. Такі заходи сприяють зниженню рівня шахрайства та підвищенню безпеки.

Оголошення воєнного стану безпосередньо вплинуло на сферу митної діяльності, зокрема на організацію роботи митних органів та проведення митного контролю. В умовах нових викликів і загроз виникла необхідність коригування законодавства для адаптації митних процедур. Основна мета внесених змін – підвищення оперативності та ефективності митного регулювання, що включає посилення контролю за товарами, які перетинають кордон України, як при ввезенні, так і при вивезенні, оскільки це має безпосередній вплив на національну безпеку.

Отже, митний контроль у будь-який період залишається ключовим елементом державної безпеки. В умовах воєнного стану він охоплює посилений контроль за транскордонним переміщенням товарів, спрощення процедур для гуманітарних поставок, а також забезпечення ефективної діяльності митних органів для швидкого виконання поставлених завдань і реагування на нові виклики. Висока ефективність цих процесів є вирішальним чинником для підтримки стабільності держави у складних умовах війни.

3.2. Проблеми та пріоритети розвитку митного контролю

Особливу увагу митні органи повинні приділяти зонам підвищеного ризику, де можливий неконтрольований перетин митної території України. Виявивши такі місця та встановивши відповідні схеми, необхідно класифікувати їх за рівнем загрози, проаналізувати економічні чинники й ухвалити рішення щодо додаткового облаштування відповідною інфраструктурою, засобами митного контролю, системами спостереження в режимі реального часу та організації роботи відповідних підрозділів Державної митної служби України.

Корупційні та контрабандні процеси в сфері митного оформлення негативно впливають на ринкову конкуренцію, завдають шкоди чесним підприємцям, створюють загрози для безпеки логістичних ланцюгів і податкової системи країни. Запровадження антикорупційних заходів і боротьба з контрабандою є ключовими для формування сприятливого бізнес-середовища [40, с.93]. Тіньові економічні операції, незаконне переміщення товарів через кордон та ухилення від сплати податків порушують інтереси сумлінних учасників зовнішньоекономічної діяльності, сприяють розвитку шахрайських схем і призводять до фіскальних втрат державного бюджету. Тому представники бізнесу зацікавлені в активній протидії митними органами таким порушенням, особливо щодо контрабанди зброї, наркотичних речовин, вибухових матеріалів та небезпечних товарів [41, с. 257].

Згідно з аналізом ефективності роботи митних органів у боротьбі з порушеннями митного законодавства у 2022 році та 2023 році, високий рівень ефективності продемонстрували 17 і 14 митниць відповідно. Це свідчить про зусилля працівників митних органів у забезпеченні контролю та фіскальної стабільності в умовах воєнного стану. Водночас одним із ключових викликів залишається протидія незаконному обігу зброї. За статистичними даними Державної митної служби України, у 2023 році було виявлено 343 факти незаконного переміщення через кордон зброї, боєприпасів та вибухових речовин, зафіксовано 237 повідомлень про кримінальні правопорушення та складено 119 протоколів про порушення митних правил [33]. (Додаток В)

За даними Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру, Сполучені Штати Америки є найбільшим експортером зброї у світі, забезпечуючи 41,7% глобального ринку в період 2019–2023 років. Франція посіла друге місце, випередивши росію, частка якої на ринку озброєння поступово скорочується. Протягом останніх років росія втратила свої позиції, тоді як на світовому рівні спостерігається зростання частки експорту зброї з Китаю, Німеччини та Італії.

Найбільшим імпортером зброї залишається Індія, а США, Німеччина та Польща є головними постачальниками військової продукції в Україну (рисунок 3.1) [42]. Водночас варто зазначити, що офіційні дані щодо світового ринку зброї не враховують тіньові процеси незаконного обігу. Для протидії нелегальній торгівлі необхідна тісна взаємодія між державою та приватним сектором, а також оптимізація регуляторної політики у сфері постачання зброї.

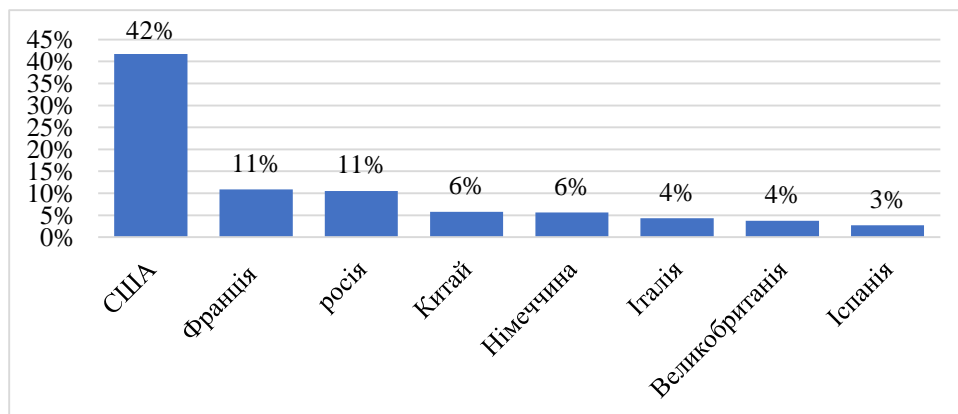

Рисунок 3.1. - Частка найбільших експортерів зброї у світі у 2019–2023 рр., %

Джерело: побудовано автором за [43]

З метою покращення контролю за обігом зброї рекомендується:

- створити глобальну систему реєстрації озброєння з використанням технологій блокчейну для відстеження всіх операцій з легальними одиницями зброї;
- здійснювати посилений моніторинг використання зброї військовими, правоохоронними органами та іншими структурами, що можуть бути залучені до незаконних схем;
- проводити ретельне розслідування діяльності груп, що займаються нелегальним продажем зброї, притягуючи до відповідальності всіх причетних осіб;

- покращити міжнародний обмін інформацією щодо офіційно зареєстрованої та вилученої зброї;
- запровадити жорсткіший контроль за продажем комплектуючих до вогнепальної зброї, що можуть бути використані для її модифікації чи підвищення бойових характеристик [44].

Усі ці заходи сприятимуть зниженню ризиків незаконного обігу зброї, посиленню митного контролю та забезпеченню національної безпеки України.

Додатково, необхідно розвивати міжнародне співробітництво у сфері боротьби з контрабандою та незаконним обігом товарів. Взаємодія з митними органами інших країн, обмін інформацією про підозрілі вантажі та підозрюваних осіб дозволить підвищити ефективність контролю та своєчасно запобігати правопорушенням. У цьому контексті важливим є впровадження новітніх технологій, таких як автоматизовані системи аналізу ризиків та штучний інтелект для оцінки ймовірності незаконного переміщення товарів.

Окрім цього, проблеми митного контролю товарів в умовах воєнного стану можуть включати низку серйозних викликів. Однією з перших інституцій, чия діяльність зазнала суттєвих змін через запровадження воєнного стану, стала митниця. Верховна Рада, Уряд України та відповідні державні органи прийняли низку нормативно-правових актів, що не лише спрощують процес митного оформлення товарів і транспортних засобів, а й надають певні пільги для імпортерів. Це дозволяє ефективніше забезпечувати потреби населення і Збройних Сил України у складні часи [45, с.19].

До основних проблем, що виникають під час митного контролю в умовах воєнного стану, можна віднести: застарілість технічних засобів митного контролю, недостатній рівень розвитку кінологічного забезпечення, неефективність системи митного пост-аудиту, відсутність належних процедур попереднього інформування та недостатня автоматизація декларування товарів і транспортних засобів. Крім того, важливим є той факт, що Україна має намір увійти до митного простору ЄС, що дасть бізнесу можливість використовувати єдину митну декларацію при перевезенні вантажів між Україною та Європою [46]. З початком повномасштабної війни в Україні спрощувалася й митна

система, зокрема процедура митного контролю, яка тепер включає значні пільги, як-от звільнення від ввізного мита для підприємців та спрощення процедур ПДВ, проте є певні виключення для товарів з країни-агресора. Також продовжено звільнення від ПДВ для найбільш критично важливих імпортованих товарів.

Додатковими проблемами є:

- **Забезпечення безпеки та боротьба з контрабандою:** через складні умови на кордоні та ризики поширення нелегальних товарів, зокрема зброї, посилюється необхідність контролю, особливо в зонах бойових дій та на окупованих територіях.
- **Ризики корупції:** прискорені процедури для ввезення гуманітарних та важливих товарів можуть створювати прогалини в контролі, що може збільшити кількість корупційних схем.
- **Збої у логістиці:** руйнування інфраструктури та логістичних ланцюгів сповільнює митний контроль, що вимагає додаткових митних пунктів і відповідного обладнання.
- **Обмеження людських та технічних ресурсів:** частина митного персоналу може бути мобілізована або евакуйована, що ускладнює проведення контролю, а також брак сучасного обладнання ускладнює виявлення небезпечних вантажів.
- **Проблеми з перевіркою походження товарів:** введення санкцій щодо країни-агресора потребує більш ретельної перевірки сертифікатів походження товарів, що може спричинити затримки на кордоні.
- **Технічні бар'єри:** відсутність інтеграції митних систем України з іншими державами обмежує обмін даними та підвищує ризики дезінформації.
- **Адаптація до стандартів ЄС:** перспектива входження України до митного простору ЄС потребує адаптації національних митних процедур до європейських вимог, що передбачає значну модернізацію.
- **Ускладнення для малого та середнього бізнесу:** хоча спрощення митних процедур полегшує імпорт, багато малих та середніх підприємств мають обмежені ресурси для швидкої адаптації до нових вимог.

Окрім цього, особливу увагу слід приділити навчанню та підготовці кадрів митних органів, підвищенню кваліфікації та запровадженню сучасних методик розслідування митних правопорушень. Розширення співпраці з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня митна організація, сприятиме впровадженню передових практик у сфері митного контролю та підвищенню ефективності боротьби з контрабандою.

В українському контексті ефективна боротьба з митними правопорушеннями та контрабандними потоками можлива лише за умови тісної взаємодії між Державною митною службою України, Державною податковою службою України, правоохоронними органами та іншими контролюючими структурами. Їх спільним завданням є забезпечення належного контролю за переміщенням товарів через державний кордон, правомірного декларування вантажів та своєчасної сплати митних зборів. Для досягнення цієї мети необхідно: оперативно обмінюватися інформацією щодо дотримання митного та податкового законодавства; створювати єдині бази даних про осіб, які порушують митні норми, та використовувати ці дані у спільній роботі; розвивати методи оцінки ризиків у сфері зовнішньоекономічної діяльності; здійснювати спільні перевірки фактів порушень та забезпечувати відповідальність винних осіб.

На основі дослідження здійснимо SWOT-аналіз митного контролю в Україні у таблиці 3.1

Сучасний пріоритет розвитку митного контролю в Україні передбачає автоматизацію митних процедур, адже значна частина процесів досі ґрунтується на паперових документах, що не відповідає рівню технологічного розвитку та міжнародним стандартам. За даними Всесвітньої митної організації, в Європі понад 90% митних декларацій оформлюється в електронному вигляді, а в країнах ЄС оформлення вантажу у 63% випадків триває менше п'яти хвилин, у 9% – понад годину, а в окремих випадках – до двох діб. Досягнення таких результатів можливе лише за рахунок цифровізації митних процедур та застосування ефективного управління ризиками [47].

Таблиця 3.1 - SWOT-аналіз митного контролю в Україні

<p>Сильні сторони (Strengths):</p> <p>Ефективна система митного контролю, що забезпечує наповнення держбюджету. Запровадження сучасних технологій, зокрема автоматизованої системи управління ризиками (АСУР). Гармонізація митного законодавства України з нормами ЄС. Використання системи управління ризиками для вибіркового митного контролю. Розширення міжнародного співробітництва та інтеграція до європейської митної системи.</p>	<p>Слабкі сторони (Weaknesses):</p> <p>Високий рівень корупції та бюрократичні перепони. Низька ефективність перевірок класифікації товарів (невисокі додаткові надходження). Недостатня цифровізація та автоматизація митних процесів. Висока ймовірність ухилення від сплати митних платежів та контрабанди</p>
<p>Можливості (Opportunities):</p> <p>Поглиблення інтеграції з ЄС та участь у єдиній митній системі. Подальше вдосконалення автоматизованих митних систем. Покращення митної політики через реформування законодавчої бази. Оптимізація митних процедур для прискорення торгівлі.</p>	<p>Загрози (Threats):</p> <p>Геополітичні ризики, включаючи війну та торговельні обмеження. Вплив економічної нестабільності та девальвації на імпортно-експортні операції. Проблеми з логістикою через блокування кордонів та військові дії. Незавершеність митних реформ, що може гальмувати інтеграцію з ЄС.</p>

Джерело: побудовано автором самостійно

Запровадження електронної автоматизації митних процесів надає низку ключових переваг: зменшення фізичного контакту між бізнесом та державними установами, що мінімізує корупційні ризики; спрощення та пришвидшення процедури декларування товарів; покращення аналітичного контролю за діяльністю підприємств [48, с. 648], забезпечення ефективного електронного обміну даними між усіма учасниками зовнішньоекономічної діяльності [49, с. 177]. Ретельно організований митний пост-аудит дозволить митним органам оптимізувати процедури випуску товарів, скоротити час оформлення та виконувати документальні перевірки після завершення митного контролю. Крім того, Україна має виконувати зобов'язання в рамках міжнародних угод, зокрема Угоди про асоціацію з ЄС, що передбачає застосування сучасних методів митного контролю, таких як аналіз ризиків, післяконтрольні перевірки та аудит

суб'єктів господарювання. Здійснимо PEST-аналіз митного контролю в Україні. (Таблиця 3.2).

Отже, удосконалення митного контролю має ґрунтуватися на таких напрямках: модернізація інформаційного забезпечення митної служби, включно з використанням автоматизованих систем [50]; розширення співпраці з європейськими інституціями для гармонізації митного законодавства України з нормами ЄС; цифровізація митних процесів та удосконалення управління ризиками [43]; забезпечення відкритого доступу до актуальної інформації для учасників зовнішньоекономічної діяльності; залучення міжнародної технічної допомоги для покращення інфраструктури митниці, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження сучасного технічного обладнання; посилення співпраці з митними адміністраціями інших країн, особливо ЄС, у сфері боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Таблиця 3.2 - PEST-аналіз митного контролю в Україні

<i>Політичні фактори (Political):</i>
Законодавчі реформи та адаптація митного законодавства до європейських стандартів. Державна політика боротьби з корупцією та тіньовою економікою. Вплив війни та геополітичних факторів на митні процедури. Спрощення митного оформлення для гуманітарних вантажів.
<i>Економічні фактори (Economic):</i>
Коливання валютного курсу та вплив інфляції на митні платежі. Залежність надходжень до бюджету від рівня імпорту. Вплив світових торговельних санкцій та блокувань. Лібералізація митного режиму для підтримки бізнесу під час війни.
<i>Соціальні фактори (Social):</i>
Потреба у підвищенні довіри до митної системи. Вплив воєнних дій на трудові ресурси митної служби. Значення митного контролю для соціальної безпеки (контроль наркотрафіку, нелегальної торгівлі тощо).
<i>Технологічні фактори (Technological):</i>
Використання автоматизованих систем управління ризиками (АСУР). Впровадження штучного інтелекту у митні процеси. Посилення контролю за класифікацією товарів через цифровізацію. Необхідність подальшої модернізації електронних систем митного оформлення.

На основі наведених фактів можна зробити висновок, що сучасні тенденції в сфері митного контролю в Україні передбачають максимальне спрощення процедур у відповідності до європейських стандартів. Практика країн-членів Всесвітньої митної організації та Світової організації торгівлі демонструє, що ефективний митний контроль спрямований на спрощення процедур та впровадження принципу "єдиного вікна", а в ЄС – концепції "однієї зупинки". З огляду на це, розвиток митного аудиту та цифровізація митних процедур є ключовими напрямками для підвищення ефективності митної служби в Україні.

Водночас проблема перевірки достовірності декларованих даних щодо ввезення товарів і транспортних засобів в умовах воєнного стану залишається актуальною, незважаючи на впроваджені нормативні та практичні заходи. Реорганізація Державної митної служби України має відбуватися в рамках реалізації Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки [51]. Головними завданнями є боротьба з корупцією, налагодження ефективної співпраці з бізнесом, розвиток міжнародного митного співробітництва, оптимізація управління персоналом, впровадження сучасних інформаційних технологій та реформування системи митного контролю відповідно до стандартів ЄС.

ВИСНОВКИ

Митний контроль є невід’ємною складовою державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що поєднує фінансові та нефінансові аспекти. Він виконує як постконтрольні, так і превентивні функції, запобігаючи порушенням митного та податкового законодавства. Аналізуючи наукові підходи, можна визначити митний контроль як комплекс заходів, що реалізуються державними органами для забезпечення законності митних процедур, захисту економічних інтересів держави та контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон.

Система управління митними ризиками є ключовою складовою митного контролю, що дозволяє забезпечити баланс між ефективним контролем та сприянням законній торгівлі. Вона ґрунтується на положеннях міжнародних та національних нормативних актів, зокрема Кіотської конвенції та Митного кодексу України. Ефективне управління митними ризиками включає аналіз, ідентифікацію, оцінку та мінімізацію ризиків, а також моніторинг результатів. Його впровадження сприяє раціональному розподілу ресурсів митних органів, зниженню адміністративного навантаження на добросовісних учасників ЗЕД і підвищенню безпеки міжнародної торгівлі.

Правове регулювання митного контролю базується на Конституції України, Митному кодексі, Податковому кодексі, законах та міжнародних угодах, що відповідають європейським стандартам. Останні зміни в митному законодавстві України зумовлені прагненням до євроінтеграції, необхідністю гармонізації з Митним кодексом ЄС та адаптацією до умов воєнного стану.

Ефективність митного контролю відіграє ключову роль у забезпеченні надходжень митних платежів до державного бюджету України. Аналіз динаміки митних надходжень у 2021–2024 роках свідчить про значний вплив економічних і геополітичних чинників, зокрема пандемії COVID-19, війни та

змін у митному регулюванні. Початкове різке зниження надходжень у 2022 році через повномасштабну війну поступово змінилося на стабілізацію та перевиконання планових показників у 2023–2024 роках. Зростання надходжень у 2024 році пояснюється збільшенням імпорту стратегічно важливих товарів, посиленням митного контролю та коригуванням митної політики.

Аналіз ефективності митного контролю у протидії митним ризикам і правопорушенням свідчить про поступове вдосконалення системи управління ризиками та підвищення точності митного контролю. Впровадження коригувальних коефіцієнтів та аналітичних інструментів дозволило зменшити кількість митних оглядів, оптимізувати перевірки та підвищити ефективність виявлення порушень. Динаміка кількості зафіксованих порушень митних правил демонструє тенденцію до зниження, що може свідчити як про покращення превентивних заходів, так і про організаційні або ресурсні обмеження у митних органах.

Досвід іноземних країн у сфері митного контролю та управління ризиками підтверджує важливість застосування комплексних, інноваційних підходів до забезпечення ефективності митного нагляду. Країни, як Молдова, країни ЄС, Канада, Ірландія, а також інші, застосовують різні моделі контролю, зокрема пост-релізний аудит та систему управління ризиками, що дає змогу не лише виявляти порушення митного законодавства, але й оптимізувати адміністрування митних платежів та забезпечувати дотримання міжнародних стандартів. Особлива увага приділяється інтеграції новітніх інформаційних технологій, що дозволяють підвищити ефективність перевірок та знизити адміністративні витрати.

Митний контроль в Україні стикається з низкою викликів, пов'язаних із забезпеченням безпеки, протидією контрабанді, корупційними ризиками та необхідністю інтеграції до митного простору ЄС. Важливим аспектом є посилення заходів у зонах підвищеного ризику, що включає впровадження сучасних технологій контролю, систем спостереження та удосконалення інфраструктури. Окремою проблемою залишається незаконний обіг зброї та небезпечних матеріалів, що становить серйозну загрозу для національної

безпеки. Запропоновані заходи включають створення глобальної системи реєстрації озброєння, міжнародний обмін даними, посилення контролю за продажем комплектуючих до зброї та ретельний моніторинг її використання.

Воєнний стан вніс суттєві зміни у процедури митного контролю, що призвело до спрощення митного оформлення, однак також створило нові ризики, зокрема щодо корупції та нелегального переміщення товарів. Серед ключових викликів: недостатня автоматизація процесів, застарілість технічних засобів, нестача персоналу та необхідність гармонізації митних стандартів з ЄС.

Для підвищення ефективності митного контролю необхідно впроваджувати передові технології, зокрема автоматизовані системи аналізу ризиків та штучний інтелект, удосконалювати механізми інформаційного обміну між митними службами інших країн, а також розвивати міжнародну співпрацю у боротьбі з контрабандою. Тільки комплексний підхід до вирішення зазначених проблем дозволить зміцнити митну систему України та забезпечити стабільність економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф. Ф., Драбаніч А. В. Інтегрований облік як засіб управління підприємством. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. 2016. № 2. С. 12-24.
2. Дрозд І. К., Шевчук В. О. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. Київ: Імекс-ЛТД, 2007. 304 с.
3. Романів М. В. Становлення та розвиток державного фінансового контролю в Україні: дис. канд. екон. наук: 28.02.2000. Київ, 2000. 189 с
4. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) від 18.05.1973 р. № 995_643. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/995_643. (дата звернення: 28.03.2025)
5. Regulation (EC) № 450/2008 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 laying down the Community Custom Code (Modernized Customs Code). Official Journal of European Communities. 2008. L 145. P. 1-67. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008R0450> (дата звернення: 28.03.2025)
6. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 28.03.2025)
7. Мартинюк В. П. Про доцільність використання терміна «митна система держави». *Митна безпека. Серія: Економіка*. 2010. № 2. С. 144-145.
8. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.
9. Митне право України: навч. посіб. / Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. ред. О. Х. Юлдашева. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 232 с.
10. Стирнік Г., Базилюк Я. Сучасні тенденції реалізації митної політики України. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Juni/3.htm>. (дата звернення: 30.03.2025)

11. Бороденко Т.М., Северин К.В. Особливості митного контролінгу в умовах воєнного стану. *Відновлення економіки України: часні можливості та напрями фінансування*: Збірник наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2 травня 2024 р. – К.: КНЕУ(електронне видання), 2024. – 117-121 с
12. Jost D. Revised Kyoto Convention Audit-based controls. World Customs Organization. 2022. URL: <https://www.carecprogram.org/uploads/04-RevisedKyoto-Convention-Audit-Based-Controls.pdf> (дата звернення: 01.04.2025)
13. Федотов. О.П. Організація митного контролю: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). 2020. 144 с
14. Мушенко В. В., Тімашов В. О. Правовий інститут митного контролю, його принципи, види. *Приватне та публічне право*. 2022. № 2. С. 102–107
15. Соколенко О.Л. Принципи митного контролю товарів, які переміщуються через митний кордон України. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 3 (21). С. 804-816.
16. Годованець О. В. Митний контроль: сутність та економічний зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 159—163
17. Пісной П. Державна митна служба України на шляху аналізу та управління митними ризиками. *Ефективність державного управління: Збірник наукових праць*. 2009. Вип. 18/19. С. 344-353.
18. Мальцев А. А., Аминев Р. Б. Система управління ризиками в роботі митних органів. *Прикладна економіка*. 2006. №4. С. 89-92.
19. Цигічко В. Н., Кононов А. А., Полікарпов А. К.. Концепція системи управління ризиками порушення митного законодавства. *Праці ІСА РАН*. Т. 31. 2007. С.21-41.
20. Терещенко С. С., Галько С. В. Правова основа формування системи аналізу ризиків як інструменту вдосконалення технології здійснення митних процедур. *Митна безпека*. 2010. №2. С. 26-36.
21. Бугель Ю.В., Чекаловська Г.З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*.

Серія: Економіка і управління. 2020. Том 31 (70). № 4. С.109-118 DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-4-44>

22. Laying down the Union Customs Code (EU) 9 October 2013, No 952/2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32013R0952> (дата звернення: 04.04.2025)

23. *Standardised Framework For Risk Management In The Customs Administrations of The Eu*, EU Commission, DG Taxation and Customs Union, www.europa.eu.int, p.3

24. Кривіцький В. Б. Митни контроль у протиді ризикам і загрозам митно безпеки України. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Тернопільськи національни економічни університет. Тернопіль, 2019. 268 с.

25. Берестов І. В., Берестова Т. Т., Пестременко-Скрипка О. С. Ризики в митній справі та їх оцінка: Конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2020. 101 с

26. Податковий кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 06.04.2025)

27. План «Україна – ЄС» Європейська політика сусідства від 12 лютого 2005 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text (дата звернення: 03.04.2025)

28. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 04.04.2025)

29. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953 : станом на 25 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-p#Text> (дата звернення: 04.04.2025).

30. Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо особливостей здійснення митного контролю та митного оформлення окремих категорій товарів : Закон України від 20.03.2024 р. №

3613-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-20#Text> (дата звернення: 04.04.2025).

31. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу. Закон України від 22.08.2024 № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20#Text> (дата звернення: 04.04.2025).

32. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних [...] Закон України від 17.09.2024 № 3977-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3977-20#Text> (дата звернення: 04.04.2025).

33. Звіти про виконання Плану роботи Держмитслужби. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti#>. (дата звернення: 14.04.2025).

34. Надходження митних платежів до Держбюджету в 2024 році демонструють суттєве зростання. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/nadkhodzhennia-mitnikh-platezhiv-do-derzhbiudzhetu-v-2024-rotsi-demonstruiut-suttieve-zrostannia-1513> (дата звернення: 15.04.2025).

35. Результати виконання митними органами фіскальної функції у 2024 році. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rezultati-vikonannia-mitnimi-organami-fiskalnoyi-funktsiyi-u-2024-rotsi-1976> (дата звернення: 15.04.2025).

36. Бороденко Т.М. Митна безпека України та її забезпечення в сучасних умовах. Колективна монографія. International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II. NMBU, Research and Education. 2024. p.72-100. DOI 10.5281/zenodo.10846685

37. Показники комплексної оцінки. URL: <https://customs.gov.ua/pokazniki-kompleksnoyi-otsinki> (дата звернення: 15.04.2025).

38. Щербатюк Н. В. Організація митного контролю: європейський досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 387–391.

39. Андрійко О. Ф., Корнева Т. В. Сучасний стан та основні напрями вдосконалення митного контролю в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 107–112.

40. Бондаренко Є., Угрин В. Новітні пріоритети розвитку митного контролю та митного оформлення в Україні. *Світ фінансів*. 2024. №4(81). С.89-101. DOI: 10.35774/sf2024.04.049

41. Назарова Г. Б., Кононенко Л. В., Васильєв М. В. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник. Економіка*. 2023. Вип. 16. С. 249–257.

42. Buchholz K. The World's Biggest Arms Exporters. Mar 13, 2024. URL : <https://www.statista.com/chart/18417/global-weapons-exports/>. (дата звернення: 19.04.2025).

43. Степаненко В. С. Напрями удосконалення митного контролю та переміщення товарів через митний кордон України. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 49–54.

44. Vázquez del Mercado G. Arms Trafficking and Organized Crime: Global trade, local impacts, Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC). *Policy Brief*, August 2022. URL : <https://globalinitiative.net/analysis/arms-trafficking-and-organized-crime/>. (дата звернення: 20.04.2025).

45. Осіпчук Д. С. Управління ризиками у митній справі в умовах воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 2(108), с.16–21. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-2\(108\)-16-21](https://doi.org/10.26642/ema-2024-2(108)-16-21)

46. Митне оформлення товарів на період воєнного стану: ключові новації для бізнесу. URL : https://biz.ligazakon.net/news/210518_mitne-oformlennya-tovarv-na-perod-vonnogo-stanuklyuchov-novats-dlya-bznesu (дата звернення: 15.05.2025).

47. World Customs Organization: Annual Report 2022-2023. URL : https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/about-us/annual-reports/annual-report-2022_2023.pdf. (дата звернення: 15.05.2025).

48. Гриник І. Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 10. С. 646–650.

49. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / за ред. О. М. Вакульчик. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2018. 208 с.
50. Бороденко Т.М., Гапонюк М.А. Трансформація митниці: фактори появи електронної митниці. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. №26. с.54-63. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.14.04.2023.005>
51. Національна стратегія доходів до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р. Урядовий портал. URL : https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716. (дата звернення: 15.05.2025).
52. Митний дайджест. 2023. URL: <file:///Users/tetianaborodenko/Downloads/mitnij-dajdzhest-2023-rik.pdf>
53. Рудик Н. В., Славкова А. А., Захожай К. В. Вплив митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність в умовах кризових потрясінь. *Бізнес Інформ*. 2025. №1. С. 208–219. DOI:<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-208-219>
54. Бороденко Т. М., Гапонюк М. А. Трансформація митниці: фактори появи електронної митниці. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 26. С. 54-63. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.14.04.2023.005>. (дата звернення: 24.04.2025).
55. Бороденко Т. М. Європейський вектор в митному адмініструванні України. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24. С. 132-139. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.021>. (дата звернення: 5.04.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

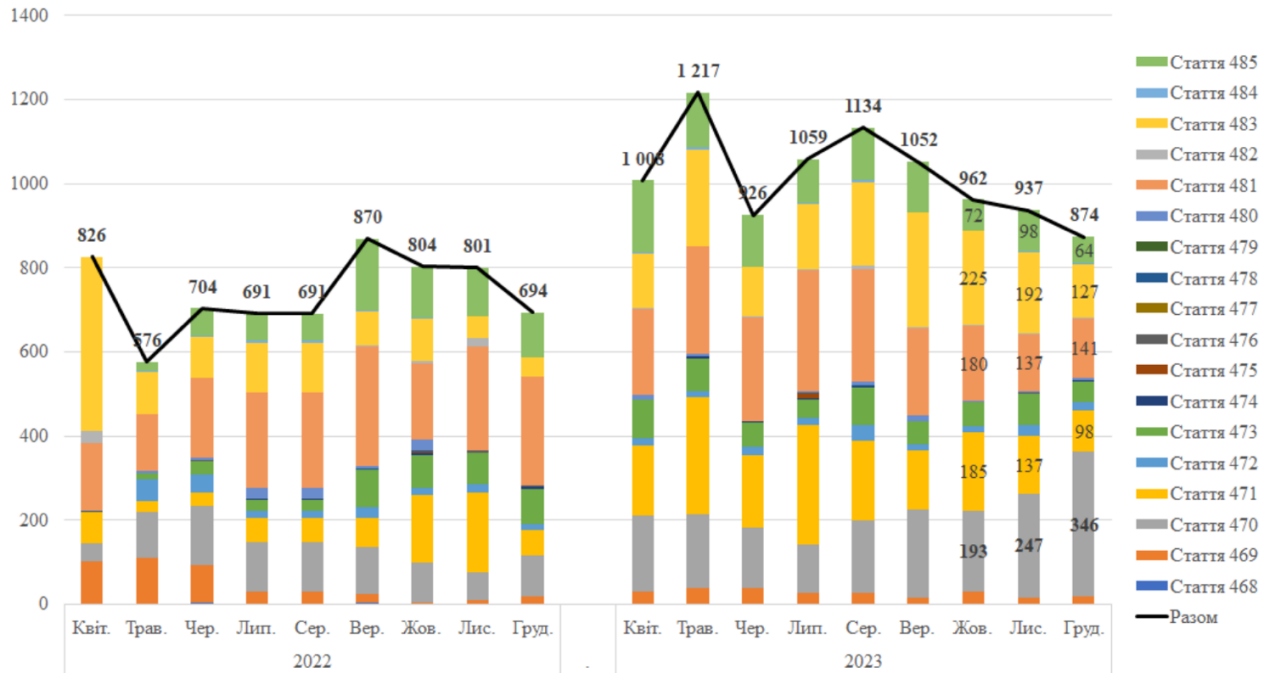

Рисунок А.1 - Помісячна динаміка кількості справ про порушення митних правил за статтями Митного кодексу України у 2022-2023 рр [52]

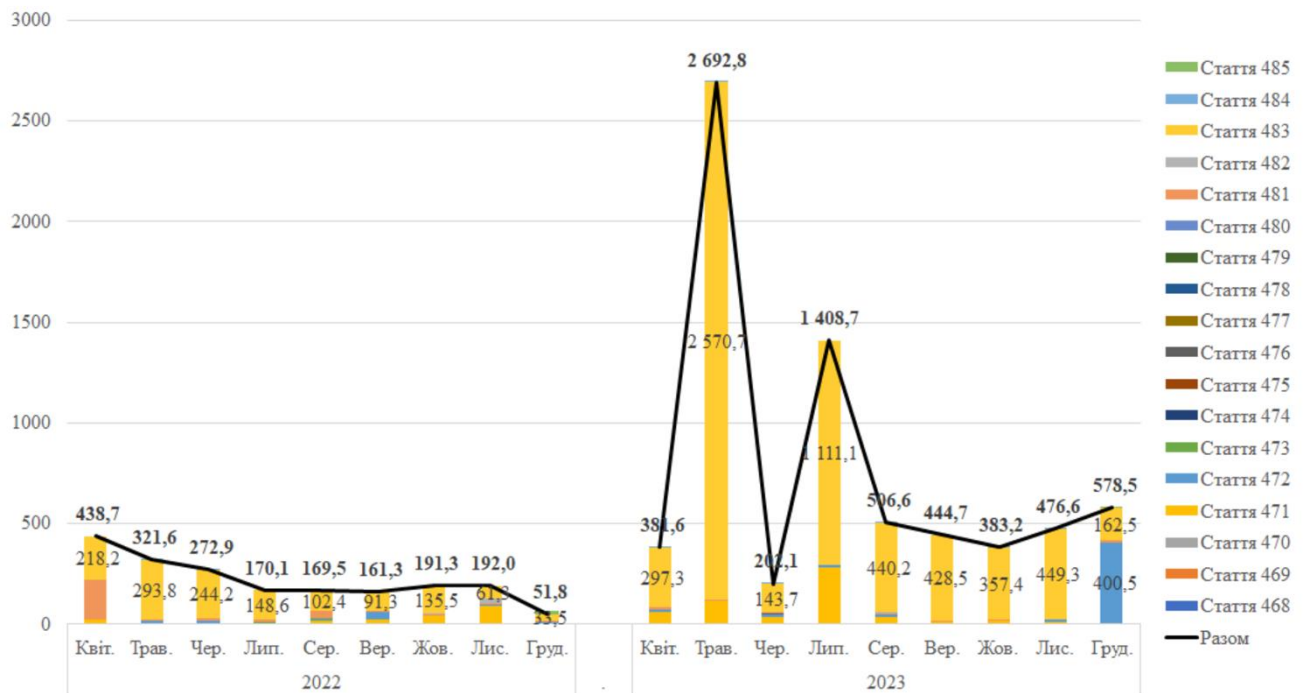

Рисунок А.2 - Помісячна динаміка вартості справ про порушення митних правил за статтями Митного кодексу України у 2022-2023 рр [52]

Таблиця Б.1- Оцінка ефективності здійснення митного огляду за ініціативи посадової особи внаслідок застосування СУР

№ з/п	Назва митниці	2021			2022			2023		
		МОІМ	МОЕ	Цільове значення	МОІМ	МОЕ	Цільове значення	МОІМ	МОЕ	Цільове значення
1	Київська митниця	0,98%	21,81%	добре	1,50%	27,00%	відмінно	1,70%	26,00%	відмінно
2	Житомирська митниця	0,27%	5,68%	незадовільно	0,50%	46,00%	добре*	0,60%	40,00%	відмінно*
3	Чернігівська митниця	1,04%	20,55%	відмінно	1,80%	22,00%	відмінно*	1,60%	30,00%	відмінно*
4	Дніпровська митниця	0,39%	26,60%	задовільно	0,50%	32,00%	добре	0,50%	40,00%	відмінно
5	Запорізька митниця	0,58%	49,10%	відмінно	1,00%	56,00%	відмінно*	1,20%	36,00%	відмінно*
6	Рівненська митниця	0,10%	31,25%	добре	0,30%	32,00%	добре*	0,50%	33,00%	відмінно*
7	Волинська митниця	0,33%	25,35%	задовільно	1,20%	12,00%	задовільно	1,40%	29,00%	відмінно
8	Івано-Франківська митниця	1,28%	15,87%	задовільно	1,20%	27,00%	відмінно	1,20%	27,00%	відмінно
9	Львівська митниця	1,89%	1,05%	незадовільно	0,60%	12,00%	задовільно	0,70%	23,00%	добре
10	Закарпатська митниця	0,96%	1,38%	незадовільно	0,80%	22,00%	добре	0,90%	44,00%	відмінно
11	Хмельницька митниця	0,55%	37,08%	відмінно	0,90%	38,00%	відмінно	1,10%	39,00%	відмінно
12	Вінницька митниця	0,65%	48,51%	відмінно	0,40%	61,00%	добре	0,30%	66,00%	добре
13	Тернопільська митниця	0,57%	52,54%	відмінно	0,60%	42,00%	відмінно	0,70%	53,00%	відмінно
14	Чернівецька митниця	0,39%	7,48%	незадовільно	0,40%	8,00%	незадовільно	0,50%	4,00%	незадовільно
15	Одеська митниця	2,21%	3,11%	незадовільно	2,50%	4,00%	незадовільно	3,40%	7,00%	Задовільно

Продовження Таблиця Б.1

16	Миколаївська митниця	1,32%	6,94%	задовільно	0,30%	0,00%	незадовільно**	0,30%	44,00%	добре*
17	Митниця в Херсонській області, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі	1,52%	29,60%	відмінно	0,00%	0,00%	*			
18	Донецька митниця	0,22%	59,09%	відмінно	0,00%	0,00%	*			
19	Луганська митниця	0,48%	52,63%	відмінно	0,00%	0,00%	*			
20	Сумська митниця	0,11%	0,00%	незадовільно	0,40%	14,00%	незадовільно*	0,40%	24,00%	задовільно*
21	Полтавська митниця	0,58%	37,66%	відмінно	1,20%	31,00%	відмінно	0,70%	50,00%	відмінно
22	Харківська митниця	0,57%	27,27%	добре	1,20%	30,00%	відмінно**	2,00%	3,00%	незадовільно**
23	Кропивницька митниця	0,82%	34,48%	відмінно	0,20%	49,00%	добре	0,30%	47,00%	добре
24	Черкаська митниця	0,86%	29,32%	добре	0,50%	57,00%	відмінно	0,40%	56,00%	незадовільно
25	Енергетична митниця	0,15%	2,70%	незадовільно	0,20%	34,00%	добре*	0,40%	60,00%	незадовільно

* митниці не працювали, або частково не працювали відповідно до наказу Держмитслужби від 24.02.2022 № 113 «Про встановлення простою у роботі територіальних органів Держмитслужби» (зі змінами)

** показники розраховані Департаментом профілювання митних ризиків самостійно згідно даних, які містяться на центральному сервері АСМО «Інспектор» та з об'єктивних причин можуть мати розбіжності з даними, які містяться на серверах митниць

Таблиця Б.2 - Частка митних декларацій, щодо яких за результатами виконання митницями визначених АСУР митних формальностей було фактично виявлено розбіжності

№ з/п	Назва митниці	2021		2022		2023	
		Ерасур	цільове значення	Ерасур	цільове значення	Ерасур	цільове значення
1	Київська митниця	7,44%	добре	7,10%	добре	7,00%	добре
2	Житомирська митниця	8,57%	добре	9,46%	добре*	10,00%	відмінно*
3	Чернігівська митниця	10,69%	відмінно	12,39%	відмінно*	13,00%	відмінно*
4	Дніпровська митниця	7,94%	добре	10,69%	відмінно	11,00%	відмінно
5	Запорізька митниця	11,74%	відмінно	14,13%	відмінно*	14,00%	відмінно*
6	Рівненська митниця	4,28%	задовільно	6,51%	добре*	7,00%	добре*
7	Волинська митниця	6,86%	добре	8,45%	добре	8,00%	добре
8	Івано-Франківська митниця	6,10%	добре	8,46%	добре	8,00%	добре
9	Львівська митниця	4,75%	задовільно	5,53%	добре	7,00%	добре
10	Закарпатська митниця	3,09%	задовільно	5,29%	задовільно	5,00%	задовільно
11	Хмельницька митниця	5,65%	добре	6,65%	добре	8,00%	добре
12	Вінницька митниця	8,26%	добре	10,46%	відмінно	9,00%	добре
13	Тернопільська митниця	8,64%	добре	11,53%	відмінно	15,00%	відмінно
14	Чернівецька митниця	4,92%	задовільно	6,35%	добре	5,00%	задовільно
15	Одеська митниця	3,29%	задовільно	8,38%	відмінно	11,00%	відмінно
16	Миколаївська митниця	3,57%	задовільно	6,80%	добро**	3,00%	задовільно*

Продовження Таблиця Б.2

17	Митниця в Херсонській області, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі*	14,61%	відмінно		*		
18	Донецька митниця*	13,13%	відмінно		*		
19	Луганська митниця*	8,66%	добре		*		
20	Сумська митниця	7,84%	добре	13,25%	відмінно*	16,00%	відмінно*
21	Полтавська митниця	5,21%	задовільно	10,46%	відмінно	12,00%	відмінно
22	Харківська митниця	8,03%	добре	9,79%	добре**	14,00%	відмінно**
23	Кропивницька митниця	12,42%	відмінно	12,02%	відмінно	20,00%	відмінно
24	Черкаська митниця	6,65%	добре	13,14%	відмінно	13,00%	відмінно
25	Енергетична митниця	2,03%	незадовільно	2,94%	незадовільно*	4,00%	задовільно

* митниці не працювали, або частково не працювали відповідно до наказу Держмитслужби від 24.02.2022 № 113 «Про встановлення простою у роботі територіальних органів Держмитслужби» (зі змінами)

** показники розраховані Департаментом профілювання митних ризиків самостійно згідно даних, які містяться на центральному сервері АСМО «Інспектор» та з об'єктивних причин можуть мати розбіжності з даними, які містяться на серверах митниць

Таблиця В.1 - Інформація щодо результатів здійснення заходів протидії контрабанді та порушенням митних правил митницями ДМС України

№ з/п	Митниця	2022			2023		
		Форма розрахунку*	Значення	Оцінка	Форма розрахунку*	Значення	Оцінка
1	2	4	5	6	4	5	6
1	Київська	$\text{Чспм}=(923/886)\times 100\%$	104%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(293/185)\times 100\%$	162%	"відмінно"
2	Житомирська	$\text{Чспм}=(46/284)\times 100\%$	16%	"незадовільно"	$\text{Чспм}=(10/45)\times 100\%$	22%	"задовільно"
3	Чернігівська	$\text{Чспм}=(128/127)\times 100\%$	101%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(14/17)\times 100\%$	82%	"відмінно"
4	Дніпровська	$\text{Чспм}=(30/20)\times 100\%$	150%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(2/2)\times 100\%$	100%	"відмінно"
5	Запорізька	$\text{Чспм}=(66/61)\times 100\%$	108%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(1/2)\times 100\%$	50%	"добре"
6	Координаційно-моніторингова	$\text{Чспм}=(16/45)\times 100\%$	36%	"задовільно"	$\text{Чспм}=(5/13)\times 100\%$	38%	"задовільно"
7	Рівненська	$\text{Чспм}=(63/97)\times 100\%$	65%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(\text{СПМПД}/\text{СПМП})\times 100\%$	56%	"добре"
8	Волинська	$\text{Чспм}=(206/258)\times 100\%$	80%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(\text{СПМПД}/\text{СПМП})\times 100\%$	65%	"відмінно"
9	Івано-Франківська	$\text{Чспм}=(12/19)\times 100\%$	63%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(7/5)\times 100\%$	140%	"відмінно"
10	Львівська	$\text{Чспм}=(1522/1146)\times 100\%$	133%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(202/202)\times 100\%$	100%	"відмінно"
11	Закарпатська	$\text{Чспм}=(702/1047)\times 100\%$	67%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(216/195)\times 100\%$	111%	"відмінно"
12	Хмельницька	$\text{Чспм}=(22/28)\times 100\%$	79%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(8/6)\times 100\%$	133%	"відмінно"
13	Вінницька	$\text{Чспм}=(366/420)\times 100\%$	87%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(\text{СПМПД}/\text{СПМП})\times 100\%$	60%	"відмінно"
14	Тернопільська	$\text{Чспм}=(7/17)\times 100\%$	41%	"добре"	$\text{Чспм}=(0/0)\times 100\%$		
15	Чернівецька	$\text{Чспм}=(329/438)\times 100\%$	75%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(48/56)\times 100\%$	86%	"відмінно"
16	Одеська	$\text{Чспм}=(357/559)\times 100\%$	64%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(107/335)\times 100\%$	32%	"задовільно"
17	Миколаївська*				$\text{Чспм}=(0/8)\times 100\%$	0%	"незадовільно"
18	Херсонська**						
19	Донецька**						
20	Луганська**						
21	Сумська	$\text{Чспм}=(105/84)\times 100\%$	125%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(3/5)\times 100\%$	60%	"відмінно"
22	Полтавська	$\text{Чспм}=(2/22)\times 100\%$	9%	"незадовільно"	$\text{Чспм}=(9/1)\times 100\%$	900%	"відмінно"
23	Харківська**				$\text{Чспм}=(41/8)\times 100\%$	513%	"відмінно"
24	Кропивницька	$\text{Чспм}=(23/35)\times 100\%$	66%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(11/2)\times 100\%$	550%	"відмінно"
25	Черкаська	$\text{Чспм}=(9/11)\times 100\%$	82%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(2/9)\times 100\%$	22%	"задовільно"
26	Енергетична	$\text{Чспм}=(3/4)\times 100\%$	75%	"відмінно"	$\text{Чспм}=(0/9)\times 100\%$	0%	"незадовільно"

*Частка справ про порушення митних правил, за результатами яких ухвалено рішення на користь держави, від загальної кількості справ, скерованих до суду.

**Митниці не працювали або частково не працювали відповідно до наказу Держмитслужби від 24.02.2022 No 113 "Про встановлення простою у роботі територіальних органів Держмитслужби".

Джерело: систематизована автором за [37]

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Lesnyj_plagiat

Автор

Науковий керівник / Експерт

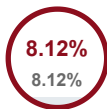
ЛЕСНИЙ Денис Тарасович.е.н., доцент БАБЕНКО А.С.

підрозділ

кафедра фінансів імені Віктора Федосова

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

15078

Кількість слів

КЦ

118448

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		7
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		100

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/85603339-c12c-4cba-83e5-bc4e467792db/download	41 0.27 %
2	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/85603339-c12c-4cba-83e5-bc4e467792db/download	38 0.25 %
3	https://download.qdpro.com.ua/ru/news/rezultati-vikonannya-mitnimi-organami-fiskalnoyi-funkciyi-u-2024-roci	32 0.21 %

4	Severyn_plagiat 5/29/2024 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів імені Віктора Федосова)	28 0.19 %
5	http://dspace.oneu.edu.ua/bitstream/123456789/17489/1/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA%20%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%86%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%93%20%D0%A0%D0%95%D0%97%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%A2%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%A2%D0%90%20%D0%95%D0%A4%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%9C%D0%98%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AE%20%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%86.pdf	28 0.19 %
6	https://docplayer.net/73287143-Seriya-mitna-sprava-v-ukrayini.html	24 0.16 %
7	281_ПУ_Чепурний 12/25/2024 University of Customs and Finance (University of Customs and Finance)	22 0.15 %
8	Т-во (Шумський)_ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СПРАВИ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 11/29/2024 Lviv University of Trade and Economics course papers (TYCO)	20 0.13 %
9	http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/wcadr_document?DOCUMENT_ID=231459&DOCUMENT_TYPE=2	17 0.11 %
10	281_MA_Ковіка 12/26/2024 University of Customs and Finance (University of Customs and Finance)	17 0.11 %

з бази даних RefBooks (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з домашньої бази даних (0.43 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Severyn_plagiat 5/29/2024 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів імені Віктора Федосова)	28 (1) 0.19 %
2	BerbegaV-plagiat 6/19/2024 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів імені Віктора Федосова)	17 (2) 0.11 %
3	Тераікаінал-plagiat 12/12/2024 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів імені Віктора Федосова)	11 (1) 0.07 %
4	KMP-Babichuk D.docx 4/22/2020 Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU (кафедра фінансів)	9 (1) 0.06 %

з програми обміну базами даних (3.89 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

1	Митна політика держави та шляхи її вдосконалення 6/3/2024 Odessa National Economic University (Odessa National Economic University)	183 (18) 1.21 %
2	281_MA_Ковіка 12/26/2024 University of Customs and Finance (University of Customs and Finance)	117 (14) 0.78 %
3	Удосконалення системи управління ризиками в митному контролі 11/28/2024 Kharkiv National University of Economics named after S.Kuznets (KNUE) (KNUE)	42 (4) 0.28 %
4	Т-во_(Шумський)_ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СПРАВИ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 11/29/2024 Lviv University of Trade and Economics course papers (TYCO)	28 (2) 0.19 %
5	281_ПУ_Чепурнии 12/25/2024 University of Customs and Finance (University of Customs and Finance)	28 (2) 0.19 %
6	Обґрунтування напрямів удосконалення заходів митної безпеки в Україні 5/12/2025 Kharkiv National University of Economics named after S.Kuznets (KNUE) (KNUE)	26 (4) 0.17 %
7	Удосконалення технічних засобів митного контролю 5/30/2024 Kharkiv National University of Economics named after S.Kuznets (KNUE) (KNUE)	25 (4) 0.17 %
8	Організація митного контролю як складової ЗЕД 11/27/2024 Kharkiv National University of Economics named after S.Kuznets (KNUE) (KNUE)	23 (4) 0.15 %
9	0403-K-MMB-21-1_Hrychyna_Mariia_Ihorivna 11/9/2024 State Tax University (Кафедра митної справи та товарознавства)	21 (3) 0.14 %
10	Адміністративно-правовий статус Державної митної служби України.docx 12/11/2020 Sumy State University (Журнал "Правові горизонти")	21 (3) 0.14 %
11	Туржанський_Непіпович_29.01.docx 1/29/2024 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	18 (2) 0.12 %
12	К-МСБ-21-1_Чехута Олексій 1/21/2025 State Tax University course papers (Кафедра митної справи та товарознавства)	14 (2) 0.09 %
13	К.Р.Б.281.Мельник Д.О. 12/2/2024 Ieonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law (Ieonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law)	12 (2) 0.08 %
14	Обґрунтування проблемних аспектів проведення заходів митного контролю під час переміщення товарів через митний кордон України 6/2/2025 Kharkiv National University of Economics named after S.Kuznets (KNUE) (KNUE)	8 (1) 0.05 %
15	Ширококорадюк_диплом_09.05 5/9/2025 Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Кафедра міжнародного права, європейської та євроатлантичної інтеграції)	8 (1) 0.05 %

16	ОБҐРУНТУВАННЯ ВПЛИВУ МИТНОГО КОНТРОЛЮ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ДЕРЖАВИ 11/23/2021 Kharkiv National University of Economics named after S.Kuznets (KNUE) (KNUE)	7 (1) 0.05 %
17	дипломна магістра Пенді Я.docx 11/30/2020 Uzhhorod National University (UzhNU)	5 (1) 0.03 %

з Інтернету (3.81 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://ir.kneu.edu.ua/bitstreams/85603339-c12c-4cba-83e5-bc4e467792db/download	115 (5) 0.76 %
2	http://dspace.oneu.edu.ua/bitstream/123456789/17489/1/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA%20%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%86%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%93%20%D0%A0%D0%95%D0%97%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%A2%D0%90%20%D0%95%D0%A4%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%9C%D0%98%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AE%20%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%86.pdf	57 (4) 0.38 %
3	http://edu.lvivacademy.com/article/download/168708/169497	49 (5) 0.32 %
4	http://www.ier.com.ua/files/Projects/2025/TFD/Monitoring_87.pdf	43 (4) 0.29 %
5	https://download.qdpro.com.ua/ru/news/rezultati-vikonannya-mitnimi-organami-fiskalnoyi-funkciyi-u-2024-roci	42 (2) 0.28 %
6	https://docplayer.net/73287143-Seriya-mitna-sprava-v-ukrayini.html	41 (4) 0.27 %
7	http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/doc/3925/1/2750_IR.pdf	26 (3) 0.17 %
8	http://elar.khmnu.edu.ua/bitstream/123456789/4279/1/%D1%81%D1%828.pdf	25 (2) 0.17 %
9	http://lv.sfs.gov.ua/data/files/239584.pdf	24 (2) 0.16 %
10	http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1473/1/1418_IR.pdf	21 (2) 0.14 %
11	https://customs.gov.ua/mizhnarodna-spivprazja	17 (2) 0.11 %
12	http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/wcadr_document?DOCUMENT_ID=231459&DOCUMENT_TYPE=2	17 (1) 0.11 %
13	http://posek.km.ua/biblioteka/%D0%9C/%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B5%20%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%86.%D0%93..pdf	15 (3) 0.10 %
14	https://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/19.pdf	13 (2) 0.09 %
15	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/23519/1/3.%20%D0%92%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E.%20%D0%9F.%20%D0%9C%D0%B8%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D1%8F%D0%B9%20%D0%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D1%8F%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf	13 (1) 0.09 %
16	http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2018/Prokopenko.pdf	13 (2) 0.09 %
17	http://4ua.co.ua/custom/vb3ac79b5d43a88421216d26_0.html	12 (2) 0.08 %
18	https://docplayer.net/73479152-Zona-vilnoyi-torgivli-z-ies-unikalnij-shans-chi-vtracheni-mozhlivosti.html	11 (1) 0.07 %

19	http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/4475/1/4292_IR.pdf	10 (1) 0.07 %
20	https://docs.dftk.ua/doc/1079.4895.0	5 (1) 0.03 %
21	https://www.kievbarrister.com/?p=2676&lang=uk	5 (1) 0.03 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР

ЗМІСТ

КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
